

Projekt

z dnia 28 listopada 2024 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ W PODDĘBICACH**

z dnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Poddębice na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Poddębice na lata 2025-2028, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Poddębic.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Paweł Gogulski

Załącznik do uchwały Nr

Rady Miejskiej w Poddębicach

z dnia.....2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PODDĘBICE NA LATA 2025-2028

PODDĘBICE 2024

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ..	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	18
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Poddębice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	19
5.2.1. Charakterystyka gminy	20
5.2.2. Zarys historii gminy na tle historii regionu	21
5.3. Dziedzictwo materialne Gminy Poddębice – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy..	23
5.4. Dziedzictwo niematerialne	37
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	42
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	43
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	45

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	46
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT	48
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	50
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	54
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	55
9.1. Dotacje	56
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	59
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	61
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	62
10. Bibliografia	64
11. Spis tabel, rysunków i zdjęć	64
12. Załączniki	65

Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Poddębice na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Poddębice na lata 2017-2020 przyjętego Uchwałą Nr XLIII/259/17 Rady Miejskiej w Poddębicach z dnia 24 maja 2017 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad

zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art.87. ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

□ **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

□ **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5,** który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6,** który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.
- 3) * inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89**, który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

□ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

□ **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 31 grudnia 2025 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: (i) strefy planistyczne i (ii) gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić (i) obszary uzupełnienia zabudowy oraz (ii) obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykonywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

□ **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2024 r. poz. 725);

□ **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2024 r. poz. 54);

□ **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);

□ **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145);

□ **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);

□ **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2023 r. poz. 571);

□ **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);

□ **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);

□ **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);

□ **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);

□ **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);

☐ **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

☐ **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);

☐ **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);

☐ **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

☐ **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);

☐ **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPONZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPONZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPONZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

☐ **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez radę Ministrów w dniu 01.12.2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

☐ model i system wartościowania zabytków;

☐ plany zarządzania dla pomników historii;

☐ wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;

☐ system bezpieczeństwa zabytków;

- ☐projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- ☐cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- ☐opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- ☐wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- ☐digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- ☐rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- ☐włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- ☐kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- ☐wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- ☐wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- ☐warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- ☐wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- ☐inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

☐Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

□ **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.

2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Poddębice wynikające z dokumentów na poziomie:

□ wojewódzkim: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2024-2027, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+;

□ powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego na lata 2021-2027.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

□ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r.

Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia.

Wyznaczona Wizja regionu odzwierciedla pożądaną stan województwa w perspektywie 2030 r., w trzech strategicznych wymiarach rozwoju, tj. gospodarczym, społecznym i przestrzennym, który jest odpowiedzią na sformułowane wyzwania rozwojowe.

Wizja: Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych.

W Strategii wskazano trzy cele strategiczne w ramach trzech sfer: gospodarczej, społecznej i przestrzennej:

1. Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka;
2. Obywatelskie społeczeństwo równych szans;
3. Atrakcyjna i dostępna przestrzeń.

W ramach celu strategicznego „Atrakcyjna i dostępna przestrzeń” wskazano cel operacyjny: „Ochrona i kształtowanie krajobrazu”. W ramach tego celu wskazano następujące kierunki działań:

1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego.
2. Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych.
3. Rewaloryzowanie, poszerzanie i wzbogacanie przestrzeni o atrakcyjne zaaranżowane tereny zieleni.

W Strategii omówiono dziedzictwo kulturowe, dla którego wyznaczono następujące wyzwanie: Degradacja układów i struktur funkcjonalno-przestrzennych w ośrodkach historycznych.

Zachowaną spuściznę kulturową województwa cechuje różnorodność, wynikająca przede wszystkim z wielokulturowych tradycji historycznych. Najpełniejszy obraz zasobu przedstawia wojewódzka ewidencja zabytków nieruchomych (WEZ), której stan na 2019 r. liczył 6 777 118 pozycji, z czego 38% stanowiły obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków (2 551). Pod względem ilościowym zasób lokuje Łódzkie na 14. pozycji w skali kraju.

Koncentracja najwyższych wartości zabytkowych występuje w historycznych jednostkach osadniczych. Jednak spośród około 100 jednostek osadniczych o potwierdzonym rodowodzie miejskim tylko 47 jest uwzględnionych w WEZ, a jedynie 16 wpisano (w całości lub w części) do rejestru zabytków. Specyficzne cechy zachowanych historycznych układów przestrzennych tworzą wyjątkowy charakter krajobrazu kulturowego, w ramach którego wskazano 66 jednostek tworzących sieć ośrodków historycznych.

□ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2024-2027 został przyjęty Uchwałą Nr V/78/24 Sejmiku Województwa Łódzkiego dnia 2 września 2024 r.

Jest to podstawowy dokument określający politykę samorządu województwa w obszarze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego odpowiednim wykorzystaniem.

Województwo łódzkie ma być regionem wyróżniającym się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę wielokulturowej tożsamości województwa. Przy tak ujętej wizji celem strategicznym jest: zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej.

Osiągnięciu tego celu ma sprzyjać realizacja trzech celów operacyjnych:

1. Atrakcyjny krajobraz kulturowy.
2. Tożsamość wielokulturowa regionu.
3. Sprawny system zarządzania opieką nad dziedzictwem kulturowym.

□ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+

Obecnie obowiązujący Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+ został przyjęty uchwałą nr LV/679/18 przez Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 28 sierpnia 2018 r.

Plan określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu. Realizację zapewniają projekty finansowane ze środków własnych samorządu województwa, samorządów lokalnych, budżetu państwa oraz funduszy Unii Europejskiej. Podstawowym źródłem finansowania jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

W Planie wyznaczono szereg kierunków działań wraz z działaniami. W obszarze dziedzictwa kulturowego można wskazać na: Rozwój miast o znaczeniu lokalnym i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, m.in. poprzez:

- wzrost zasięgu oddziaływania przestrzennego miast o znaczeniu lokalnym.

W obszarze dziedzictwa kulturowego wskazano cel szczegółowy nr V. Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym.

Dla osiągnięcia poprawy stanu zachowania dziedzictwa konieczne jest podejmowanie działań o charakterze naprawczym. Zakłada się w szczególności kontynuację już realizowanych procesów rewitalizacyjnych w obrębie zabytkowych założeń przestrzennych i inicjowanie nowych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów oraz obiektów przedstawiających wybitną wartość oraz zagrożonych degradacją, w tym reprezentatywnych i zlokalizowanych w kreowanej sieci ośrodków historycznych. W tym kontekście pożądane jest stosowanie zasady dobrej praktyki wyrażającej się szczególną dbałością o zabytki będące w użytkowaniu instytucji publicznych oraz zagospodarowaniem obiektów nieużytkowanych przez podmioty publiczne.

Istotne znaczenie dla utrwalania niematerialnych komponentów tradycji regionalnej będą mieć poczynania ukierunkowane na wzmacnianie walorów i cech specyficznych definiujących wyodrębnione podregiony kulturowe. Zakłada się wspieranie i promowanie inicjatyw związanych z kultywowaniem lokalnego folkloru oraz zachowaniem różnorodności jego przejawów. Do zachowania ciągłości kulturowej przyczyni się kreowanie sieci ośrodków historycznych, głównie poprzez wzmacnianie instytucji kultury, w szczególności tych o zasięgu ponadregionalnym i pełniących rolę wiodącą, polegające przede wszystkim na podnoszeniu jakości infrastruktury, poprawie dostępności i rozwoju współpracy.

Wyznaczone kierunki działań i działania dla celu V.

1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V. 1.1. Identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in. kontynuacja:

- opracowania i aktualizacji gminnych ewidencji zabytków;
- opracowania katalogu lokalnych form architektonicznych;
- opracowania list dóbr kultury współczesnej.

V. 1.2. Monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- realizację obowiązku sporządzania i aktualizacji gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami;
- sporządzanie studiów historyczno-urbanistycznych dla historycznych założeń przestrzennych.

V. 1.3. Zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- podejmowanie działań na rzecz utrzymania ustanowionych form ochrony dla zabytków, m.in. wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych;
- kontynuację procesu wpisywania do rejestru zabytków nieruchomych;
- stanowienie ochrony zabytków w mpzp, w szczególności z uwzględnieniem określenia zasad zapewniających:

1. zachowanie autentyczności i integralności zabytków, przywracanie ich do jak najlepszego stanu oraz zapobieganie zagrożeniom i ochronę, w szczególności przy realizacji inwestycji;

2. wykorzystanie zabytków z poszanowaniem i eksponowaniem ich wartości;

3. utrzymanie i tworzenie właściwego sąsiedztwa dla zabytków, w szczególności eliminowanie konfliktów i uciążliwości ograniczających możliwość korzystania z zabytku i trwałego zachowania jego wartości;

4. ochronę ekspozycji historycznych sylwet i panoram, w szczególności zachowanie w niezakłóconej postaci otwarcie oraz osi widokowych na zabytki i zabytków;

5. wyznaczania stref ochronnych, w których obowiązują ograniczenia dotyczące sposobu zagospodarowania terenu oraz rodzaju dopuszczalnej działalności gospodarczej.

V. 1.4. Wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu, w tym m.in.: wytypowanych obszarów charakterystycznych dla tradycji osadniczej regionu, odznaczających się szczególnymi wartościami.

V. 1.5. Wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu.

V. 1.6. Poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- rewitalizację historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich, z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy założeniu ograniczania barier architektonicznych;
- konserwację, restaurację i rewaloryzację zabytków, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie);
- zapewnienie wykorzystania zabytków, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej, a także zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych, w szczególności na cele społeczne.

V. 2. Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V. 2.1. Wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych: łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, sieradzkiego, rawskiego i wieluńskiego, z ich głównymi ośrodkami, w tym m.in.:

- identyfikację i utrwalanie specyficznych przejawów kultury ludowej, w szczególności:
 1. wspieranie i promocję lokalnych aktywności w zakresie kultywowania różnych przejawów tradycji ludowych (obrzędowość, legendy, gwara, strój, muzyka, kulinaria, rzemiosło i rękodzieło artystyczne etc.);
 2. wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych skansenów;
 3. wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych muzeów, izb muzealnych i galerii plenerowych (gromadzących zbiory specyficzne dla dziedzictwa kulturowego regionu);
- promocję unikatowych i specyficznych form tradycji:
 1. wytworów rzemiosła i sztuki ludowej (m.in. kowalstwa artystycznego, garncarstwa, wikliniarstwa, tkactwa, hafciarstwa, wycinankarstwa, rzeźbiarstwa), w tym wzornictwa łowickiego, ceramiki bolimowskiej, łęczyckiej rzeźby o tematyce demonicznej;
 2. tradycyjnych produktów regionalnych.
- poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami.

V. 2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej w tym m.in.:

- wzmacnianie instytucji kultury działających w ośrodkach historycznych, odpowiednio do rangi,
- poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami.

W zróżnicowanym krajobrazie kulturowym województwa wyróżniono ośrodki tworzące się unikatowe ośrodki historyczne, w tym Poddębice jako 1 z 54 ośrodków o randze lokalnej.

Z terenu gminy wyróżniono dwór-willa w Poddębicach, który ma zupełnie nietypową i unikatową formą z charakterystyczną loggią arkadową.

□ Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego na lata 2021-2027

Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego na lata 2021-2027 została przyjęta Uchwałą Nr XXXII/168/21 Rady Powiatu Poddębickiego z dnia 30 czerwca 2021 r., ze zmianą – Uchwała Nr XXXIV/174/21 Rady Powiatu Poddębickiego z dnia 5 sierpnia 2021 r.

Strategia jest kluczowym dokumentem strategicznym, który poprzez swoją zawartość, a także sposób dochodzenia do uwzględnionych w nim rozwiązań, systematyzuje wiedzę o Powiecie, wyznacza długofalowe kierunki jego rozwoju oraz wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do rozwoju całego obszaru. Strategia nakreśla nadrzędne cele długoterminowe (strategiczne), priorytety rozwoju oraz kierunki działań władz samorządowych Powiatu. Strategia określa również stan docelowy, do którego Powiat powinien dążyć w kolejnym okresie programowania, zarysowuje ramy działań władz samorządowych Powiatu prowadzące do osiągnięcia danego stanu, a także prezentuje przykłady inicjatyw w ramach każdego celu strategicznego.

W Strategii wyznaczono następujące cele wraz z kierunkami działań, które powiązane są z obszarem ochrony zabytków:

Cel strategiczny – Ekspozowanie i ochrona walorów oraz potencjałów Powiatu.

Cel operacyjny – Wspieranie działań wykorzystujących potencjał turystyczny oraz kulturowy i historyczny Powiatu.

Kierunki działań:

- Promowanie walorów uzdrowiskowych i oferty usług medycznych;
- Skatalogowanie obiektów historycznych i kulturowych w Powiecie i wykorzystanie tych materiałów w działaniach promocyjnych;
- Wyznaczenie szlaków turystycznych łączących poszczególne obiekty – utworzenie sieci powiązań.

W Strategii omówiono dziedzictwo historyczne, kulturowe i przyrodnicze w poszczególnych gminach powiatu, w tym Gminie Poddębice. Wskazano instytucje działające w ramach działalności kulturalnej. Opisano także obiekty zabytkowe, jako atrakcje turystyczne powiatu poddębickiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

□ Strategia Rozwoju Gminy Poddębice na lata 2023-2032

Strategia Rozwoju Gminy Poddębice na lata 2023-2032 została przyjęta Uchwałą Nr LXXIX/548/23 Rady Miejskiej w Poddębicach z dnia 28 grudnia 2023 r.

Strategia to instrument kształtowania i prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Zbudowana została w oparciu o elementy składowe wzajemnie sobie podległe w hierarchii ważności (cele strategiczne, cele operacyjne, oddziaływanie projektu wraz ze wskazaniem problemu oraz wynikające z nich kierunki działań). Poniżej wskazano te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego:

Cel strategiczny – Rozwój gospodarczy i turystyczny regionu.

Cel operacyjny – Tworzenie warunków dla nowych inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości związanej z termami.

Kierunki działań:

- Podnoszenie poziomu atrakcyjności turystycznej i rozwój bazy turystycznej;
- Wzmocnienie gospodarki o naturalne potencjały regionu;
- Stworzenie systemowej opieki nad zabytkami.

W Strategii omówiono bogactwo przyrodnicze i kulturowe, gdzie wskazano najcenniejsze obiekty o wartości historycznej w tym wpisane do rejestru zabytków oraz zamieszczone w ewidencji konserwatorskiej, m.in.: renesansowy pałac z XVII w. w Poddębicach, obecnie siedziba Domu Kultury; kościół parafialny pw. św. Katarzyny w Poddębicach z początku XVII w. wraz z dzwonnica; kościół ewangelicki z XIX w. w Poddębicach; kościół pw. św. Idziego w Bałdzychowie z XIX w.; kościół parafialny wraz z drewnianą dzwonnica w Kałowie z XVIII w.; cmentarz rzymsko-katolicki w Poddębicach z mogiłą 26 powstańców z 1863 r., cmentarz augsbursko-ewangelicki w Poddębicach; cmentarz żydowski w Poddębicach, zniszczony przez Niemców w czasie okupacji; drewniany dwór w Tumusinie z XIX w.; kaplica z XVIII w. w Niemysłowie.

□ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Poddębice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Poddębice zostało przyjęte Uchwałą Nr XVIII/114/15 Rady Miejskiej w Poddębicach z dnia 30 listopada 2015 r. z późniejszymi zmianami.

Studium jest narzędziem kształtowania polityki przestrzennej samorządu. Głównym zadaniem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, wpisanej w politykę przestrzenną państwa oraz ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium ma także za zadanie sformułowanie lokalnych uwarunkowań, celów i programów rozwoju, tym samym jest dokumentem wytyczającym ogólną politykę przestrzenną gminy i jednocześnie posiada charakter wytycznych do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W Studium określono pożądane działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Konieczna jest ochrona układu urbanistycznego miasta oraz usunięcie z Placu Kościuszki domu towarowego, który jest elementem dysharmonii. Podkreśla się również potrzebę ochrony i przebadania stanowisk archeologicznych na obszarze gminy. Ponadto kładzie się też nacisk na określenie funkcji użytkowych i kierunków rewaloryzacji najważniejszych obiektów zabytkowych. W studium stwierdza się, że obiekty zabytkowe powinny być użytkowane z zapewnieniem ochrony konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji.

W odniesieniu do zabytków, które mają znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków Gminy Poddębice stwierdza się, że należy chronić trwale ich wartości, a wszelkie procesy inwestycyjne dopuszczalne są tylko wtedy, gdy nie prowadzą do niekorzystnych zmian. Zmiany w zakresie gabarytów, elewacji i proporcji otworów oraz form stolarki można dokonywać w ograniczonym zakresie. Rozbiórkę obiektu zabytkowego można dopuścić tylko w wypadku złego stanu i braku możliwości technicznych. Wojewódzki konserwator zabytków może nakazać inwentaryzację likwidowanego obiektu. Zmiany w sąsiedztwie zabytków nie mogą prowadzić do pogorszenia ich stanu ani naruszyć ich ekspozycji. Należy też zachować obecny sposób użytkowania parków i cmentarzy. Studium przewiduje zmianę funkcji dwóch młynów. Mają one otrzymać funkcję hotelową.

W Studium zaproponowano również przekształcenie strefy „E” w otulinę w celu uzupełnienia stref „A” i „B”. Określono również jakie obszary wymagają rewaloryzacji. Są nimi wszystkie parki podworskie będące w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków włącznie z reliktem założenia dworsko-parkowego w Szarowie. Ponadto Studium określa istotny, z uwagi na ochronę najstarszej części miasta, zamiar budowy obwodnicy. Jej powstanie jest określone także w planie zagospodarowania województwa łódzkiego.

Zgodnie z uchwaloną zmianą ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 24 sierpnia 2023 r., poz. 1688.) studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ma zostać zastąpione obowiązковым dla obszaru całej gminy planem ogólnym. W odróżnieniu od studium, plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, w którym również będą zawarte ustalenia i warunki związane z szeroko pojętą ochroną zabytków i opieka nad zabytkami.

□ Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Gminny plan ochrony zabytków Gminy Poddębice na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w 2006 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Poddębice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane

z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Poddębice jest to gmina miejsko-wiejska położona w powiecie poddębickim, w województwie łódzkim. Siedzibą zarówno gminy, jak i powiatu jest miasto Poddębice.

Gmina sąsiaduje: od zachodu z gminą Pęczniew i gminą Dobra w województwie wielkopolskim; od północy – z gminą Wartkowice oraz gminą Uniejów; od wschodu – z gminą Dalików i gminą Lutomiersk; od południa – z gminą Zadzim.

W skład gminy wchodzi 49 sołectw oraz 36 pozostałych miejscowości. Sołectwami w gminie Poddębice są: Adamów, Antonina, Balin, Bałdrzychów, Borzewisko, Chropy, Dominikowice, Dzierżazna, Ewelinów, Feliksów, Gibaszew, Golice, Grocholice, Góra Bałdrzychowska, Józefów Kolonia, Józefów, Kałów, Karnice, Klementów, Kobylniki, Góra Bałdrzychowska Kolonia, Krępa, Ksawercin, Leśnik, Lipki, Lipnica, Lubiszewice, Łęzki, Malenie, Niemysłów, Niewiesz Kolonia, Niewiesz, Nowa Wieś, Panaszew, Podgórcze, Porczyn, Praga, Nowy Pudłów, Stary Pudłów, Pudłówek, Rąkczyn, Sworowa, Sempółki, Szarów, Tarnowa, Tumusin, Wółka, Wilczków oraz Zagórzycze.

Pod względem morfologicznym (wg fizyczno-geograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego) teren Gminy Poddębice wchodzi w skład pasa Nizin Środkowopolskich, a dokładnie Niziny Południowowielkopolskiej i obejmuje fragmenty jej dwóch mezoregionów: Wysoczyzny Łaskiej (przeważająca część obszaru gminy) oraz Kotliny Kolskiej (północny fragment gminy). Obszar gminy Poddębice znajduje się w całości w dorzeczu rzeki Odry, zlewni rzeki Warty, w obszarze zasobowym Zbiornika Jeziorsko. Na terenie Gminy Poddębice udokumentowane zostały zasoby wód termalnych z utworów kredy dolnej otworem „Poddębice GT-2” zlokalizowanym w Poddębicach. Dzięki tym zasobom w gminie działają Termy Poddębice – Centrum Wodolecznictwa i Rekreacji.

Gmina Poddębice położona jest w obszarze dwóch mezoregionów: Kotliny Kolskiej (północny kraniec gminy) oraz Wysoczyzny Łaskiej (obejmującej część środkową i południową gminy) wchodzących w skład makroregionu Nizina Południowowielkopolska. Tereny te tworzą rozległe równiny morenowe będące dolinami Warty i Neru.

Na terenie Gminy Poddębice znajdują się obszary i obiekty prawnie chronione:

- ☐obszar chronionego krajobrazu: Nadwarciański, Puczniewski, Uniejowski;
- ☐rezerwat: Napoleonów, Mianów;
- ☐zespół przyrodniczo-krajobrazowy: Poddębicki Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy, brak nazwy (gm. Poddębice);
- ☐obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Środkowej Warty.

Obszarem chronionym w ramach programu Natura 2000 jest Dolina Środkowej Warty, a szczególną ochroną zostały objęte ptaki (według tzw. „Dyrektywy Ptasiej”). Łączna powierzchnia Doliny Środkowej Warty wynosi 57 104,4 ha i znajduje się na terenie kilku gmin, w tym na terenie gminy Poddębice.

5.2.2. Zarys historii gminy na tle historii regionu[#]

Poddębice – najstarsze ślady osadnictwa na terenie dzisiejszego miasta datowane są na X w. Z tego okresu pochodzą odkryte w okolicach pałacu pozostałości ziemianek i ceramika. W południowo-zachodniej części Poddębic w trakcie badań archeologicznych odnaleziono cmentarzysko z przełomu XII i XIII w. Od 1352 r. obszar ten, jako województwo łęczyckie, wchodzi do Korony. Pierwsza wzmianka pisana o Poddębicach datowana jest na 1388 r. Odnotowano wówczas w księgach sądowych łęczyckich dwóch właścicieli: Wita i Urbana de Podambe. Dokładna data lokacji miasta nie jest znana, nastąpiła ona prawdopodobnie pod koniec XIV w. Wówczas należało ono do rodziny Chebdów herbu Pomian, którzy mieszkali w Niewieszu. Pierwotnie Poddębice należą do parafii w Turze. Pierwsze wzmianki o kościele pochodzą z 1400 r., kiedy to w swoim testamencie Jan Chebda pozostawia środki na wykonanie ołtarza. Za zezwoleniem Wincentego Kota, arcybiskupa gnieźnieńskiego, w dniu 21 października 1443 r. kapituła metropolitalna erygowała w mieście

parafie pw. św. Katarzyny. Pierwsza świątynia była drewniana. W XV w. miasto przechodzi w ręce Poddębskich herbu Pomian i Oporowskich herbu Sulima. W 1459 r. w Poddębicach mieszkało około 100 osób.

W 1520 r. miasto było własnością Jana Poddębskiego. W tym samym okresie istniała szkoła funkcjonująca przy kościele parafialnym. W XVI w. parafia obejmuje, oprócz Poddębic, wsie Chropy, Byczynę, Zagórzycę, Łęczno, Górę Bałdrzychowską i Łężki. Jej liczebność określana jest na 288 osób. Poddębice wkrótce odziedziczyła Anna Poddębska, żona Zygmunta Grudzińskiego. Po nich miasto przejął Janusz Grudziński, kasztelan krzywiński. W tym okresie wzmiankowane jest istnienie karczmy i młyna wodnego. Ponadto w Poddębicach było tylko trzech rzemieślników. Po śmierci Janusza w 1588 r. miasto dziedziczy jego syn Zygmunt Grudziński, wojewoda rawski i uczestnik Rokoszu Zebrzydowskiego. W 1610 r. jego żona Barbara Grudzińska z Kraśnickich ufundowała nowy murowany kościół, którego projektantem był Jerzy Hoffman. W tym samym roku rozpoczęto budowę pałacu. Prace te mogły wiązać się ze zmianą układu przestrzennego Poddębic. W 1673 r. Poddębice określane są jako wieś. Zamieszkiwane były, łącznie z folwarkiem, przez 163 osoby, w tym przez kilku rzemieślników.

W 1741 r. Poddębice wydzierżawiono Franciszkowi Skarbkowi, wojewodzie łęczyckiemu. Wówczas miejscowość jest określana jako miasto. W 1775 r. w Poddębicach stały 42 domy. W 1787 r. miasto zakupuje Franciszek Ksawery Zakrzewski herbu Wyssogota. Dwa lata po zakupie liczyło ono 58 domów i 279 mieszkańców. Po II rozbiorze miejscowość należała do Prus, a po 1815 r. znalazła się w granicach zaboru rosyjskiego. Od 1867 r. Poddębice wchodziły w skład guberni kaliskiej.

W 1815 r. w Poddębicach mieszkały tylko 184 osoby. Cztery lata później Zakrzewscy założyli kolonię sukienniczą. Wiązało się to ze znacznym powiększeniem obszaru Poddębic. Przy drodze do Łodzi powstały nowe cmentarze: katolicki, ewangelicko-augsburski oraz kirkut. W 1822 r. Poddębice odzyskują prawa miejskie, a Zakrzewski został zobowiązany do zbudowania ratusza. W tym okresie w mieście funkcjonuje 49 handlarzy. Jest w nim 96 domów zamieszkałych przez 1112 mieszkańców, 26 warsztatów sukienniczych, farbiarz i 2 postrzygacze. W 1828 r. powstała apteka. W tym samym roku wymienia się istnienie 60 warsztatów sukienniczych, a Poddębice liczą sobie już 1544 mieszkańców. W 1854 r. w mieście – zamieszkiwanym przez 1845 osób – zlokalizowane były: kościół katolicki, zbór, dwie synagogi, szkoła, ratusz, oberża, dom murarski, dom policji, dom szpitalny, rzeźnia i łaźnia żydowska.

W 1863 r. przez kilka dni rezydowali w mieście powstańcy styczniowi. Wówczas miasto liczyło już 2302 mieszkańców. Odbывa się tu również 1 targ w tygodniu 6 sześć jarmarków w roku. W 1870 r. Poddębice, na mocy zarządzenia władz carskich, tracą prawa miejskie. W 1879 r. w wyniku pożaru zniszczone zostały 52 domy, które odbudowano z wapienia. W 1880 r. założono fabrykę narzędzi rolniczych i pomp Edwarda Wende. W 1885 r. powstała druga apteka, a rok później fabryka maszyn rolniczych A. Debnera. W latach 1895-1896 rozbudowano kościół pw. św. Katarzyny. Na początku XX w. powołano do życia straż ogniową (1901 r.) i szkołę żeńską (1913 r.).

Po odzyskaniu niepodległości Poddębice znalazły się w województwie łódzkim, powiecie łęczyckim i były siedzibą gminy. Już dnia 13 listopada 1918 r. poczta w Poddębicach wydała własne znaczki ze stemplem „Polska Poczta”. W 1921 r. w Poddębicach było 3122 mieszkańców i 255 domów. W 1933 r. uzyskano pierwsze połączenie kolejowe. Rok później odzyskano prawa miejskie.

Dnia 9 września 1939 r. do Poddębic wkraczają oddziały niemieckie. W 1940 r. utworzono dla ludności żydowskiej getto obejmujące obszar pomiędzy ulicami Sienkiewicza, Ogrodową i Pułaskiego. Później dokonano ich eksterminacji w obozie zagłady w Chełmnie nad Nerem. Miasto wyzwolono 18 stycznia 1945 r. Rok później zamieszkiwały je 2937 osoby. W 1945 r. założono w pałacu liceum, które wkrótce przeniosło się do nowo wybudowanego obiektu przy ul. Mickiewicza. W 1956 r. stało się miastem powiatowym. W 1961 r. powstał szpital rejonowy, trzy lata później stadion sportowy. W 1965 r. zaczynają działać Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Wólczanka”. Trzy lata później powstały pierwsze bloki mieszkalne przy ul. Południowej. W 1970 r. oddano do użytku dom towarowy na Placu Kościuszki. Wkrótce powstają jeszcze budynki biblioteki, szpitala przy ul. Łęczyckiej, urzędu miasta przy ul. Łódzkiej, hala sportowa i nowy szpital przy ul. Narutowicza.

Baldrzychów – wzmiankowany jest po raz pierwszy w 1176 r., kiedy arcybiskup gnieźnieński Piotr ofiarował ją opactwu cysterskiemu w Sulejowie. W XII w. erygowano parafię, ale drewniany kościół został w 1331 r. spalony przez Krzyżaków. Nowy, drewniany kościół wzniesiono dopiero po 160 latach. W 1710 r. wybudowano nową świątynię murowaną, która przetrwała do 1824 r., kiedy to spłonęła doszczętnie. Obecny

kościół wybudowano w 1847 r. W 1775 r. wieś była własnością kościelną. W 1827 r. określana jest już jako własność rządowa. W 1879 r. powstała w Bałdrzychowie szkoła elementarna.

Dominikowice – wzmiankowane są po raz pierwszy w 1392 r. W XIX w. był tu folwark. Z 1827 r. pochodzi informacja dotycząca ilości budynków. Było ich wówczas 16 i zamieszkane były przez 166 osób.

Golice – powstały w wyniku nadania w 1100 r. przez trzecią żonę Władysława I Hermana terenów kanonikom z kapituły krakowskiej. Tereny w pobliżu Poddębic o powierzchni ok. 5 km² otrzymał kanonik imieniem Goli. Jego potomkowie założyli na tym terenie obronną siedzibę. Nazwa pojawia się po raz pierwszy w 1391 r. W XVI w. miejscowość ta należy do rodziny Bratkowskich. W XIX w. właścicielami Golic byli Berendzowie. Po nich na krótko dobra przechodzą w ręce rodziny Basińskich i Wilhelma Edwarda Zacherta. Ten ostatni sprzedał majątek swemu bratu Samuelowi. Dziedzicem zostaje następnie Alfred Ludwik Zachert. W 1890 r. na licytacji kupił Golice Stanisław Ludwik Wehr. W 1923 r. sprzedaje je swojemu synowi. Po 1945 r. dobra znacjonalizowano.

Góra Bałdrzychowska wzmiankowana jest w 1176 r. W dokumencie z tego okresu wieś wraz z kościołem i dziesięcinami została nadana klasztorowi w Sulejowie. W XIX w. w Górze Bałdrzychowskiej istnieje folwark i gorzelnia. Od 1835 r. stanowiła część majoratu.

Kałów – jest wymieniany po raz pierwszy w 1387 r. Był wówczas własnością rodu Kałowskich. W 1393 r. wzmiankowany jest kościół. Prawa miejskie Kałów uzyskał prawdopodobnie przed 1592 r. Z uwagi na położenie w terenie trudno dostępnym, pomiędzy lasami i bagnami i w dużej odległości od szlaków handlowych była to lokacja nieudana. W związku z tym większość mieszkańców trudniła się rolnictwem, a tylko niektórzy rzemiosłem. W Kałowie mieszkało też wielu Żydów, którzy zajmowali się handlem. W 1673 r. w Kałowie mieszkało 71 dorosłych osób. W 1775 r. miejscowość liczy 35 gospodarstw wiejskich i 244 mieszkańców. W tym okresie istniał jeszcze budynek ratusza, w którym część pomieszczeń przeznaczono na mieszkania i karczmę. W latach 1793-1807 Kałów należał do zaboru pruskiego, później do Księstwa Warszawskiego, a od 1815 r. do Królestwa Polskiego. W 1827 r. było w nim 20 domów i 153 mieszkańców. W tym okresie prawdopodobnie, z uwagi na masowe wyjazdy ludności do Łodzi, stracił prawa miejskie. W czasie powstania styczniowego mieszkańcy pomagali oddziałom polskim, na granicy wsi doszło nawet do potyczki z oddziałami rosyjskimi. W ramach represji nałożono na sprzyjających powstańcom ludzi wysokie grzywny, a majątki szlacheckie rozparcelowano. Od 1918 r. w Kałów znajduje się w granicach Polski; w listopadzie 1939 r. zostaje włączony do Rzeszy Niemieckiej.

Niemysłów – wzmiankowany jest w 1262 r. Wówczas to wieś zostaje przekazana przez biskupa lubelskiego arcybiskupowi gnieźnieńskiemu. Pozostaje ona częścią dóbr kościelnych do XIX w. W 1331 r. zniszczona została przez Krzyżaków. W XV w. wymienia się kościół. W 1563 r. Niemysłów uzyskał prawa miejskie. W 1841 r. wieś należy do radcy stanu Mossonowa. W XIX w. staje się siedzibą gminy. Jest we wsi sąd i szkoła początkowa. W 1827 r. liczyła 50 domów i 380 mieszkańców. W 1862 r. było już 62 domy i 615 mieszkańców. W XIX w. istnieje tu kościół drewniany, prawdopodobnie z XVII w., z dwiema kaplicami – jedną drewnianą, drugą murowaną.

Niewiesz – pojawia się w źródłach przed 1357 r. Prawdopodobnie na początku XV w. ród Chebldów, który był właścicielem tej miejscowości, ufundował kościół. W 1734 r. wieś i kościół zostały zniszczone przez oddziały Augusta III. W XIX w. istniał w Niewieszu folwark. Zbudowano również nowy kościół. W okresie II wojny światowej miejscowość poważnie ucierpiała. Zniszczeniu uległa m.in. część folwarku i kościół.

Sworawa – wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1242 r. Była wówczas własnością arcybiskupa gnieźnieńskiego. Na początku XIX w. było we wsi 40 domów i 241 mieszkańców. W 1918 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna. W 1925 r. wybudowano szkołę powszechną.

Szarów – składa się z dwóch osad. Szarów Księży wymieniany jest w 1339 r. w aktach procesu przeciwko krzyżakom. Wtedy podaje się informacje, że zniszczyli oni wieś w 1331 r. podczas najazdu na Polskę. Szarów Pański wzmiankowany jest pierwszy raz w 1386 r. Na początku XVI w. była to jedna wieś, której część należała do dóbr kolegiaty uniejowskiej. W XIX w. znajdował się Szarowie folwark.

Tumusin – notowany jest pierwszy raz w 1402 roku. W połowie XVI w. właścicielami wsi są Jakub i Albert Tumuscy. W XIX w. we wsi stoi dwór i folwark.

5.3. Dziedzictwo materialne Gminy Poddębice – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Elementami charakterystycznymi dla Gminy Poddębice są zespoły obiektów sakralnych składających się z kościoła oraz dodatkowej małej architektury, takiej jak kaplice grobowe, wolnostojące dzwonnice czy bramy. Taka sytuacja występuje w Bałdzychowie, Kałowie, Niemysłowie i Poddębicach. W tej ostatniej lokalizacji efekt nagromadzenia tylu elementów architektury sakralnej spotęgowany jest jej usytuowaniem na wzniesieniu. W ten sposób świątynia, wraz ze współistniejącą z nią architekturą, góruje nad miastem. Innym ważnym zespołem zabytkowym jest pałac i park w Poddębicach. Obiekty te są nie tylko najstarszymi zachowanymi budowlami w gminie. Stanowią centrum życia religijnego i kulturalnego jej mieszkańców, jak również są pewnym potencjałem turystycznym. Ponadto zabytki te są elementem tożsamości mieszkańców i mogą stanowić dobry przykład opieki nad zabytkiem. Odpowiednie przeniesienie dobrych rozwiązań w nich zastosowanych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturalnego na inne obiekty w gminnej ewidencji zabytków może przynieść dobre efekty i podnieść świadomość mieszkańców oraz zwiększyć atrakcyjność turystyczną tego obszaru.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Poddębice należą:

□ **HISTORYCZNE UKŁADY – URBANISTYCZNY I RURALISTYCZNY**

Historyczne układy przestrzenne wsi definiowane są jako przestrzenne założenia wiejskie lub miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg. Układy te stanowią element składowy krajobrazu kulturowego.

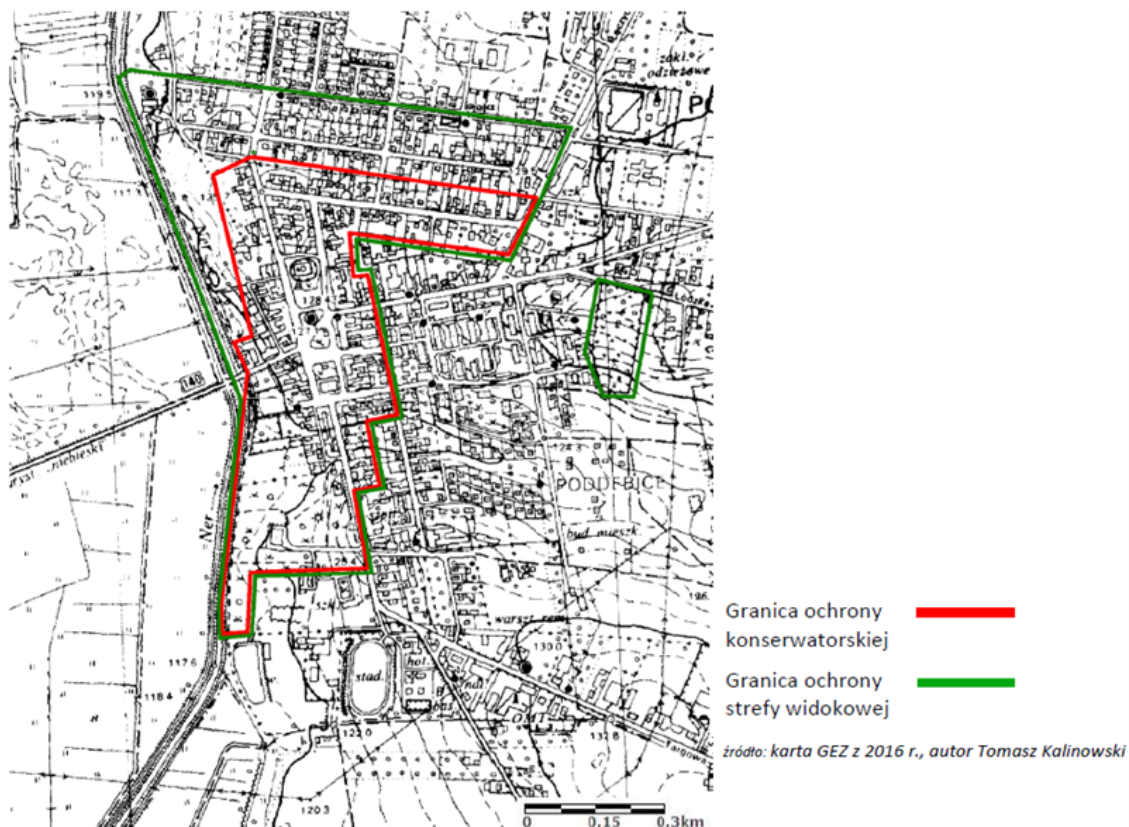
Na terenie Gminy Poddębice zachowały się historyczne układy przestrzenne – ruralistyczny w miejscowości Niemysłów oraz układ urbanistyczny miasta Poddębice.

Historyczny układ urbanistyczny miasta Poddębice – teren ochroniony zabudowy i układu obejmuje obszar wyznaczony granicami: na wsch. – ul. Łęczycka – od skrzyżowania z ul. Szkolną do nr Łęczycka 6, gdzie skręca na zach., biegnie ul. Ogrodową do jej zach. końca i skręca na płd., biegnąc na zapleczu działek przy wsch. pierzei Pl. Kościuszki - do ul. Łódzkiej, którą przecina i biegnie dalej ul. Narutowicza – do ul. Przejazd, którą przecina i na zapleczu domów po płd. stronie ul. Przejazd, do połowy zabudowy – biegnie na zach., po czym ponownie skręca na płd., na wys. budynku ul. Narutowicza 31 i na zapleczu budynków szpitala biegnie do ul. Mickiewicza, tu skręca na płd. i poniżej skrzyżowania z ul. Polną, skręca na zach.

Płd. granicę założenia wyznacza płd. granica zespołu parkowo-pałacowego wraz zadrzewieniem bulwaru nad rzeką Ner. Granicę zach. – bulwar nad rzeką – do drogi konturującej od zach. posesję ul. Kaliska 9, za zabudowaniami której skręca na wsch., na zaplecze posesji ul. Nadrzeczna 8, kieruje się ku płn. i zapleczem posesji po zach. stronie ul. Nadrzecznej biegnie w kierunku płn., przecina pole orne, dochodzi do ul. Kilińskiego 15.

Granicę płn. wyznacza granica między zapleczem posesji przy ul. Sienkiewicza – na płd. i 1 Maja – na płn. – do ul. Łęczyckiej na wsch. Ten nieregularny kształt obejmuje najstarszy układ miasta oraz zespołu pałacowego wraz z najstarszą zabudową.

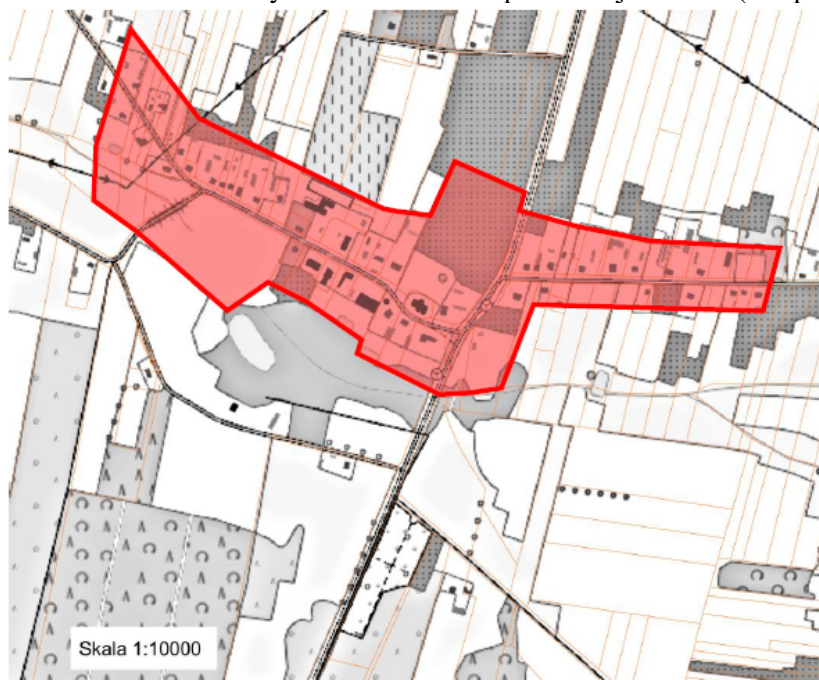
Granica ochrony strefy widokowej jest nieco szersza, na zach. pokrywa się z biegiem rzeki Ner – do skrzyżowania z ul. 1 Maja, która wyznacza płn. granicę ochrony – do ul. Łęczyckiej. Granice wsch. i płd. przebiegają tak jak wyżej.

Rys. nr 1. Granice historycznego układu urbanistycznego miasta Poddębice

Historyczny układ ruralistyczny wsi Niemysłów – teren chroniony obejmuje pierwotną wieś o charakterze rzędówki, rozciągniętą po płu. stronie drogi łączącej Gibaszew – na zach. i Porczyny – na wsch., przecięta szosą nr 478. Po wsch. stronie skrzyżowania dróg rozwinęło się lokalne centrum osady, z kościołem

i obiektami użyteczności publicznej (sklep i siedziba OSP).

Legenda:

Historyczne założenie przestrzenne

Granica ochrony konserwatorskiej

⁴ źródło: karta GEZ z 2016 r., autor Tomasz Kalinowski

Rys. nr 2. Granice historycznego układu ruralistycznego wsi Niemysłów

□ OBIEKTY SAKRALNE

Kościół parafialny pw. św. Katarzyny w Poddębicach – późnorennesansowy usytuowany na wzgórzu w centrum Poddębic, powstał w 1610 r. z fundacji Barbary Grudzińskiej z Karśnickich, podkomorzanki łęczyckiej, żony Zygmunta Grudzińskiego. Budowę doprowadził do końca jej syn Stefan. Do końca XIX w. kościół miał tylko jedną nawę. W 1895 r. z inicjatywy miejscowego proboszcza księdza Wyrzykowskiego oraz dziedzica Poddębic Napoleona Zakrzewskiego, dobudowano dwie nawy boczne, chór i skarbczyk. W XIX w. kościół kilkakrotnie płonął: w 1881 r. 1894 r. i 1900 r. Wzniesiono go na miejscu poprzedniego, wzmiankowanego w 1400 r.

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny w Poddębicach

Pierwotnie jednonawowy, w XIX w. zyskał układ bazylikowy w wyniku dobudowy naw bocznych. Od strony północnej do wielobocznie zamkniętego prezbiterium przylega przykryta kopułą kaplica. Sklepienia mają konstrukcję kolebkową nad nawą główną i prezbiterium, a krzyżową nad nawami bocznymi i kruchtami. Dwuspadowy, stromy dach nad nawą główną przechodzi w jednospadowy nad nawami bocznymi. Nad prezbiterium namiotowy dach wieńczy ośmioboczna sygnaturka z hełmem. Także ośmioboczną w planie kaplicę kryje namiotowy dach z pseudolatarnią.

Wejście główne kościoła ujęte jest w portal, zaopatrzony w dwa boczne pilastry i trójkątny szczyt. Powyżej umieszczone są dwa okrągłe okna, nad którymi, na bogato profilowanym gzymsie wspiera się trójkątny rzeźbiony szczyt. Na osiach znajdują się wejścia boczne, zwieńczone trójkątnymi szczytami o analogicznym charakterze.

Na uwagę zasługuje stiukowa dekoracja wnętrza, złożona z cienkich wałków i rozet. W kartuszach narożnych widnieją monogramy Jezusa i Marii oraz herby fundatorów (Grzymała, Lubicz, Pomian i Poraj). Wysoką wartość artystyczną ma także ołtarz główny z 1 poł. XVII w. z rzeźbami świętych: Wojciecha, Stanisława, Barbary i Katarzyny. Rokokowa ambonę zdobi intarsja z postaciami czterech ewangelistów oraz motywy roślinne. Wystroju kościoła dopełniają liczne rzeźby i obrazy z okresu od XVII w. po początek XIX w.

W pobliżu kościoła znajduje się neogotycka **kaplica grobowa rodziny Zakrzewskich**, powstała w 2 poł. XIX w. Wzniesiono ją na planie nieco wydłużonego ośmioboku. Interesujące są tu zwłaszcza ostrołukowe okna. Obiekt nie figuruje w rejestrze zabytków.

Zdjęcia nr 3, 4. Kaplica grobowa i dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny w Poddebicach

W zespole kościoła parafialnego usytuowana jest także zabytkowa **dzwonnica**, która znajduje się w centrum miasta, w południowo-zachodnim narożniku parkanu otaczającego kościół. Prowadzą do niej z rynku szerokie, reprezentacyjne schody. Dzwonnica, zbudowana w końcu XVIII w. na planie kwadratu, w dolnej części jest murowana, a jej drewniane piętro wzniesiono w konstrukcji słupowej. Drewniany jest także czterospadowy dach, pokryty blachą. Zabytek jest w dobrym stanie.

Kościół parafialny pw. św. Idziego w Baldrzychowie – powstał w 1847 r., został przebudowany w 1870 r. Wieś wraz ze świątynią w 1176 r. jako nadanie od biskupa Piotra otrzymał klasztor cystersów w Sulejowie. W 1331 r. wieś przeżyła najazd Krzyżaków w związku z wojną prowadzoną przez Łokietka. W 1491 r. ufundowano nowy kościół drewniany z gestii Mszczuja, opata sulejowskiego. Kościół wzniesiono w 1710 r. Obiekt spłonął w 1824 r., a obecny wzniesiono na jego miejscu w 1847 r. Tę jednonawową budowlę, określaną jako bezstylowa, wzniesiono na planie prostokąta. Wejście zdobi frontowy portal, nad którym znajduje się nisza z drewnianą figurą św. Jana Nepomucena z XXVII w. Dwuspadowy dach, nad prezbiterium i zakrystią trzyspadowy, urozmaica ośmioboczna sygnaturka, od strony prezbiterium zwieńczona ośmiobocznym hełmem.

Zdjęcia nr 5, 6. Kościół parafialny pw. św. Idziego w Bałdrzychowie

W wyposażeniu zwraca uwagę krucyfiks z końca XVIII w., rokokowa monstrancja z 1761 r. oraz rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego. Kościół otacza metalowy parkan. Stan zachowania obiektu określa się jako dobry.

Około 1847 r. zbudowano tu również wolnostojącą **dzwonnice**, znajdująca się w południowo-zachodnim narożniku działki przykościelnej. Piętrowa dzwonnica murowana zwieńczona jest czterospadowym dachem drewnianym, wspartym na trzech parach słupów.

W zespole kościoła znajduje się także **kaplica grobowa** z 2 poł. XIX w. Kaplica na rzucie prostokąta, nakryta dwuspadowym dachem krytym papą. W elewacji frontowej, zwieńczonej gzymsem wydzielającym trójkątny szczyt – cztery lizeny wzniesione nad poziom dachu w formie sterczyn nakrytych czterospadowym, płasko ściętym daszkiem. Ściany murowane, tynkowane, detal wypracowany w tynku, drzwi blaszane, dwuskrzydłowe.

Kaplica filialna pw. Matki Bożej Karmiącej w Borkach Lipowskich – zbudowana w 1916 r. Jest to jednonawowa kaplica na rzucie prostokąta, nakryta dwuspadowym dachem krytym blachą, z drewnianą sygnaturką w kalenicy. Wejście osłonięte trójspadowym dachem wspartym na parze metalowych słupków, krytym blachodachówką. Ściany murowane, tynkowane, detal wypracowany w tynku: gzyms cokołowy i wieńczący, prostokątne blendy w wysokości fasady, arkadowe triforium blend i koliste tondo – we frontowym szczycie, ujętym u nasady sterczynami. Otwory okien i drzwi zamknięte łukiem okrągłym. Stan zachowania bardzo dobry.

Zdjęcie nr 7. Kaplica filialna pw. Matki Bożej Karmiącej w Borkach Lipowskich

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie – drewniany kościół został zbudowany przez braci Sulimierskich w 1786 r. chociaż parafia istnieje tu już od 1451 r. Budowlę wzniesiono na planie krzyża, na murowanych fundamentach w konstrukcji zrębowej. Jest to trzynawowy kościółek z transeptem i zamkniętym wielobocznie prezbiterium. Nawę główną od bocznych oddzielają po dwie pary słupów, na których wspiera się pozorne sklepienie kolebkowe nawy głównej. Umieszczoną przed prezbiterium belkę tęczową zdobią rokokowe rzeźby. Nad wejściem od strony południowej usytuowany jest drewniany chór muzyczny, którego balkon wysuwa się do wnętrza nawy. Prowadzą nań drewniane schody. Wejście główne tworzy płaski portal drewniany, z drewnianym krucyfiksem umieszczonym na osi. Nad nim

znajduje się barokowy szczyt ujęty w pilastry, między którymi widnieje obraz św. Mikołaja w towarzystwie dwóch klęczących świętych. Obraz ten, pochodzący z końca XVIII w. wykonano na drewnie. Podobne, choć nieco mniejsze portale, ujmują wejścia boczne. Całość kryje dach, nad prezbiterium namiotowy, nad nawa główną – dwuspadowy, a nad bocznymi jednospadowy. Z konstrukcją dachu wiąże się drewniana latarnia o konstrukcji słupowej oraz ośmioboczna sygnaturka, zwieńczona hełmem z latarnią.

Zdjęcia nr 8, 9. Kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie

W wyposażeniu kościoła na uwagę zasługują barokowe ołtarze z obrazami św. Mikołaja i św. Anny, ławki, ambona z obrazem św. Jana Nepomucena i chrzcielnica, jak również wykonane w stylu rokoka organy. W wartości artystycznej budowli świadczą także liczne elementy drewniane w stylu barokowym, dopełniające wystrój kościoła: drzwi do zakrystii, portal w kruchcie, portale południowy i zachodni, drzwi główne zaopatrzone w okucia i zamki, szczyty elewacji oraz obramowania okien. Przed kościołem ustawiona jest rokokowa rzeźba przedstawiająca św. Floriana.

Kościół otacza murowany parkan, obejmujący skwerek parkowy oraz okazałe drzewa m.in. lipę – pomnik przyrody znajdujący się w kierunku wschodnim od dzwonnicy.

Zabytkowa **dzwonnica drewniana w Kałowie** w zespole kościoła parafialnego pochodzi z końca XVIII w. Znajduje się w południowo-zachodnim narożniku działki przykościelnej. Wzniesiono ją na planie kwadratu w konstrukcji słupowo-ryglowej. Jest dwukondygnacyjna. Drewniany dach jest czterosпадowym, krytym blachą.

Zdjęcie nr 10. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie

Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Niemysławie – świątynia została przemurowana w cegle w 1880 r. z zachowaniem dawnego planu i wysokości kościoła drewnianego z końca XVII w. Budowla została konsekrowana w 1911 r. kościół posiada jedną nawę z prezbiterium zamkniętym wielobocznie oraz zakrystią od strony południowej.

Zdjęcia nr 11, 12. Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie

Jest to obiekt murowany, ściany z cegły ceramicznej na ceglanych fundamentach. Orientowany, jednonawowy, zbudowany na planie wydłużonego prostokąta z węższym długim prezbiterium zamkniętym wielobocznie. Nawa jest szersza i posiada kruchtę i kaplicę od strony południowej. Kaplica ta nosi wezwanie Świętych Aniołów Stróżów i powstała w 1 poł. XVII w., konsekrował ją prymas Wacław Leszczyński w 1661 r. Została zbudowana na planie kwadratu, nakryta jest sklepieniem krzyżowym ozdobionym skromną dekoracją stiukową z liści laurowych, ze zwornikiem w formie lwich misek i szczytem na zewnątrz w kształcie trójliścia.

W ołtarzu głównym umieszczony jest barokowy obraz przedstawiający Świętą Rodzinę z Nazaretu, który jest wzorowany na obrazie św. Józefa z Kalisza. Na obrazie jest umieszczona metalowa sukienka w stylu rokokowym z 1725 r. Obraz św. Rodziny w ołtarzu głównym jest zasłonięty obrazem św. Michała Archaniola – patrona parafii i kościoła namalowanym w 1904 r. przez Leszka Cieleckiego z Zygier.

Kościół posiada również cztery ołtarze boczne oraz figurę przedstawiającą Chrystusa Frasobliwego, pochodzącą zapewne z XVIII w.[#]

Przy kościele, w płn.-zach. części, znajduje się zabytkowa **dzwonnica** z 1923 r. Jest murowana, tynkowana, na murowanym cokole, od strony kościoła – schodkowym, dwustupniowym. Złożona wysokiego muru przerwanego pośrodku metalową bramką, zwieńczonego czterema prostopadłościennymi słupami, w zwieńczeniu spiętymi ażurową konstrukcją drewnianą, na której zawieszono trzy dzwony, nakrytą dwuspadowym daszkiem, krytym blachą.

Zdjęcia nr 13, 14. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie

Kaplica Aniołów Stróżów przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie – stanowi najstarszą część tutejszego kościoła. Jest to południowa kaplica pw. Aniołów Stróżów, pochodząca z 1 poł. XVIII w., murowana, wybudowana w stylu renesansowym. Do najbardziej interesujących elementów należy sklepienie krzyżowe z dekoracją zeber i rozetami. Sam kościół p.w. św. Mikołaja powstał w 1880 r. i nosi znamiona stylu neogotyckiego. Towarzyszy mu wolnostojąca murowana dzwonnica. W kościele znajduje się cenny obraz z 1725 r. przedstawiający Świętą Rodzinę umieszczony w ołtarzu głównym.

Zdjęcie nr 15. Kaplica Aniołów Stróżów przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie

Zbór ewangelicki, ob. Pijalnia Wód Termalnych w Poddębicach i Teatr Integracji w Poddębicach – pochodzi z 1871 r. Jest to kościół jednonawowy z prostokątnym prezbiterium, nakryty dwuspadowym dachem kryty, blachą. W kalenicy dachu, w pobliżu fasady czworoboczna wieżyczka z sygnaturką.

Zdjęcie nr 16. Zbór ewangelicki, ob. Pijalnia Wód Termalnych w Poddębicach i Teatr Integracji w Poddębicach

Ściany murowane z cegły, na cokole licowanym kamieniem, detal ceglany. Dłuższe ściany, zwieńczone profilowanym gzymsem, rozczłonkowane prostokątnymi blendami zwieńczonymi kostkowym gzymsem, wypełnionymi wysokimi oknami zamkniętymi łukiem okrągłym. Okna trójpoziomowe, sześcioczęściowe, wielopodziałowe, zwieńczone półkolistym nadświetleniem o promienistym układzie szprosów.

Elewacje szczytowe ujęte lizenami (po 4 w każdej) rozdzielającymi osie okien i drzwi; środkowa para lizen przedłużona na szczyty. W środkowej osi fasady prostokątne drzwi, nad nimi półkoliste okno, w szczycie – koliste tondo; w bocznych osiach – dwie kondygnacje zamkniętych półkoliście blend. W środkowej osi elewacji prezbiterium: półkoliście zamknięty otwór drzwi, nad nim półkoliste okno, w szczycie – koliste tondo; osie boczne ślepe. Drzwi prostokątne, płycinowo-ramowe, współczesne.

□ CMENTARZE

Cmentarze tworzą ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych

latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

W Gminie Poddębice znajdują się cmentarze parafialne – w Poddębicach, Bałdrzychowie, Kałowie, Niemysłowie, Niewiesz Kolonia, cmentarze przykościelne w Poddębicach, Bałdrzychowie, Kałowie, Niemysłowie oraz cmentarz ewangelicko-augsburski w Poddębicach, cmentarz żydowski w Poddębicach.

Cmentarz parafialny w Poddębicach – założony w 2 poł. XIX w., zlokalizowany przy ul. Łódzkiej. Rozległy cmentarz na półowalnym rzucie, od płn. ograniczony ul. Łódzką. Teren ujęty ogrodzeniem z betonowych ażurowych (od frontu) i pełnych kwater, z bramą ujętą bramkami – od płn.: skrzydła z metalowych prętów osadzone na słupkach wzniesionych na rzucie krzyża greckiego, nakrytych dwuspadowymi okapnikami z blachy, ze sterczyną z krzyżem - w zwieńczeniu. Cmentarz ma regularny układ osiowy z czytelnym rozplanowaniem kwater i mogił. Najstarszy istniejący grób – rodziny Prądyńskich – z 1863 r.; ponadto nagrobki z początku XX w. oraz trzy miejsca pamięci narodowej, z których dwa pochodzą z okresu powstania styczniowego, a trzeci z czasów II wojny światowej. Kaplica z 1970 r. Zieleń wysoka w stanie dobrym.

Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego w Poddębicach – 1 poł. XVII w., k. XIX w. Lekko nieregularny, zbliżony do owalu teren na niewielkim wzniesieniu, partiami umocnionym murem oporowym, zajęty przez kościół, otoczony wysokim, murowanym, tynkowanym ogrodzeniem, w części umocnionym zewnętrznymi szkarpami, z bramami od pld.-wsch. i płn.-zach. oraz budynkiem dzwonnicy – w pld.-zach. narożu. Wokół kościoła obejście wyłożone kostką betonową i trawniki, wzdłuż muru kilka kasztanowców. Na wysokości prezbiterium wieloboczna kaplica grobowa rodziny Zakrzewskich. W płn. zach. narożu, na terenie wysypanym żwirem, zagospodarowanym krzewami: pomnik Jana Pawła II, krzyż milenijny i kamień z tablicą upamiętniający męczeńską śmierć ks. Jerzego Popiełuszki. Za ogrodzeniem kościoła od strony placu na wysokim, kamiennym postumencie – figura św. Józefa.

Bramy płn.-zach. i pld. wsch.: w formie okragłolucznej arkady w prostokątnym odcinku muru, zwieńczonym gzymsem, trójkątnym szczytem z krzyżem. W części wsch. wprowadzono dodatkową bramę i bramkę poprzedzoną podjazdem dla niepełnosprawnych. Kolejna brama – w przyziemiu dzwonnicy.

Cmentarz żydowski w Poddębicach – założony w końcu XVIII w. znajduje się poza terenem zabudowanym, w niedalekim sąsiedztwie cmentarza ewangelicko-augsburskiego, przy ul. Łódzkiej. Przy ogrodzeniu sąsiedniej posesji zachowany fragment ceglanego muru z osadzonymi w nim, kamiennymi macewami z inskrypcjami w języku jidysz. Pozostały teren porośnięty trawą, w której złożone pozostałe zachowane macewy; najstarsza z 1934 r. Pośrodku trawiastej łąki wymurowany prostopadłościenny obelisk nakryty czterospadowym daszkiem z ceramicznej dachówki, z wmurowaną tablicą z napisami w języku jidisz i polskim: KU WIECZNEJ PAMIĘCI / ZMARŁYM I ZGINIONYM / PODDĘBICZANIE / Z ISRAELA I ŚWIATA.

Cmentarz ewangelicko-augsburski w Poddębicach – zlokalizowany przy ul. Łódzkiej, pochodzi z 2 poł. XIX w. Cmentarz przy polnej drodze odchodzącej na pld. od ul. Łódzkiej, dość daleko od centrum miasta, obok strażackiej wieży do ćwiczeń. Nekropolia bardzo zarośnięta, z daleka prezentuje się jako wysoka kępa krzewów bzu z górującym nad nimi drewnianym krzyżem. Zachowanych kilka zarośniętych nagrobków, ślady mogił oraz dwa powojenne pomniki – zadbane, na terenie oczyszczonym z krzewów.

Cmentarz parafialny w Bałdrzychowie – założono około połowy XIX w. Cmentarz na rzucie prostokąta, przecięty parą alejek pod kątem prostym. Ogrodzony siatką metalową na metalowych słupkach osadzonych w murowanym cokole. Brama ujęta parą bramek osadzonych na czterech murowanych słupkach: na rzucie krzyża greckiego, o ramionach nakrytych dwuspadowo; w zwieńczeniu schodkowa sterczyna, na ścianie frontowej – niższy ryzalit nakryty dwuspadowo. Zachowanych kilka starszych grobowców. Najstarszy istniejący nagrobek z 1883 r., ponadto kilka nagrobków z końca XIX i 1 poł. XX w., mogiły z 1 poł. XX w. Cmentarz regularnie rozplanowany z czytelnym układem mogił.

Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego w Bałdrzychowie – XII w. (brama i ogrodzenie XIX w.), prostokątny teren otoczony ażurowym ogrodzeniem: na wysokim, murowanym cokole parkan z kwater pionowych, metalowych, kutyh prętów z elementami dekoracyjnymi, osadzonych na murowanych z cegły słupkach nakrytych czterospadowo.

Metalowa, dwuskrzydłowa brama ujęta parą bramek, osadzona na ceglanych, nieco wyższych od parkanu, słupkach. Teren cmentarz splantowany, wokół kościoła asfaltowe obejście, od drzwi do bramy – szeroka ścieżka z betonowych puzzli. Pozostały teren porośnięty trawą i dekoracyjnie strzyżonymi krzewami. W pld.-zach. narożu – murowana dzwonnica, w pld.-wsch. – kaplica grobowa.

Cmentarz parafialny w Kałowie – funkcjonuje od 2 poł. XIX w. Jest to prostokątny teren na pln.-wsch. od wsi, na pld. oparty o las, ogrodzony siatką na murowanych słupkach i murowanym cokole oraz siatką na słupkach metalowych. Cmentarz regularnie rozplanowany: główna alejka – na linii wsch.-zach. – przecięta jest kilkoma, prostopadłymi do niej, alejkami. Między grobami sporadyczne drzewa. Zachowane pojedyncze starsze groby, w tym najstarszy istniejący – z 1897 r. Na cmentarzu znajduje się miejsce upamiętniające oswobodzenie Polski 11 listopada 1918 r. Stan zachowania nagrobków i zieleni jest dobry, a układ cmentarza regularny i czytelny.

Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego w Kałowie – XV w. (brama i ogrodzenie z k. XVIII w.). Cmentarz na rzucie wieloboku zbliżonego do owalu, otoczony murowanym, tynkowanym ogrodzeniem: prostokątne kwatery rozczłonkowane od zewnątrz parami prostokątnych płycin tynkowanych fakturowo, z pseudokrenelażem w zwieńczeniu, osadzone na nieco wyższych słupkach ze sterczyną w formie kuli – w zwieńczeniu. Bramy i bramki zaakcentowane wyższymi słupkami. W pld.-zach. narożu, poza obrębem muru – drewniana dzwonnica. Kościół otoczony szerokim obejściem, dopełnionym trawnikami. Wzdłuż muru rzadki starodrzew, w tym lipa – pomnik przyrody. Przy bramie głównej, pld. – drewniany krzyż. Czytelna granica cmentarza; brak zabytkowych nagrobków; teren uporządkowany; starodrzew zachowany.

Cmentarz parafialny w Niemysławie – 2 poł. XIX w. Cmentarz zlokalizowany na pld. od wsi, w rozwidleniu dróg, konturujących go od pln.-wsch. i pln.-zach., na rzucie wydłużonego czworoboku ujętego ogrodzeniem z metalowych kwater siatki osadzonych na murowanym cokole i słupkach: murowanych, tynkowanych, ceglanych; w części pln. – fragmenty kamiennego murku. Bramy wejściowe w ogrodzeniu pln. i w narożu zach. Brama główna, pln., flankowana parą bramek – skrzydła z metalowych prętów osadzone na ceglanych słupkach; po bokach fragmenty kamiennego muru zamknięte ceglanyimi słupkami: zwieńczenie murów i słupków – cementowe. Od bramy biegnie aleja wyłożona betonową kostką i wąskie, prostopadłe do niej alejki. W drzewostanie: lipa drobnolistna, wiąz, kasztanowiec zwyczajny i świerki. Czytelna granica cmentarza; niewielka ilość zabytkowych nagrobków; teren uporządkowany; starodrzew zachowany.

Zachowały się nagrobki z końca XIX w. i 1 ćw. XX w. oraz „Mogiła zbiorowa ludności cywilnej wymordowanej przez okupanta hitlerowskiego w roku 1939” i „Miejsce spoczynku dwóch żołnierzy Ruchu Oporu Armii Krajowej poległych 23.04.1945 w Niemysławie”.

Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia w zespole kościoła parafialnego w Niemysławie – 1 poł. XVII w. Cmentarz na rzucie lekko nieregularnego owalu, ujęty pełnym, murowanym, w znacznej części tynkowanym, ogrodzeniem, złożonym z prostokątnych kwater rozmieszczonych na wyższych słupkach zwieńczonych namiotowo, wraz ze słupkami osadzonych na wysokim cokole; wsch. część ogrodzenia murowana z kamienia, zwieńczona cementowym okapnikiem, z tynkowanymi słupkami metalowej bramki. Brama główna, flankowana bramkami: skrzydła z metalowych prętów, osadzone na zdwojonych, wysokich słupkach. Wokół kościoła owalne obejście wyłożone cementową kostką; dookoła trawnik i szpaler drzew: świerków i lip oraz krzewów. Dzwonnica usytuowana w pln.-zach. narożu. Czytelna granica cmentarza; brak zabytkowych nagrobków; teren uporządkowany; starodrzew zachowany.

Cmentarz parafialny w Niewiesz Kolonia – powstał w 2 połowie XIX w. Prostokątny cmentarz otoczony ogrodzeniem z betonowych, ażurowych kwater, z bramką i bramką od pln. – skrzydła z metalowych prętów, osadzone na tynkowanych słupkach i słupku metalowym. Od bramki biegnie aleja główna i prostopadłe do niej alejki poprzeczne; alejki wyłożone kostką betonową. Najstarsza mogiła pochodzi z 1891 r., z 2 poł. XIX w. zachowały się trzy nagrobki wolnostojące, pozostałe to XX w. Ponadto miejsca pochówku powstańców z okresu powstania styczniowego oraz mogiła z czasów II wojny światowej – „Zbiorowa mogiła osób cywilnych rozstrzelanych przez niemiecki Wehrmacht w Grocholicach, Józefowie, Krępie, Lipnicy, Niewieszu, Szarowie i innych miejscowości w dniach 6-8 września 1939 r. pokój ich душom” a także „Mogiła zbiorowa 23 żołnierzy Wojska Polskiego i 1 osoby cywilnej z 1939 roku”. Czytelna granica cmentarza; niewielka ilość zabytkowych nagrobków; teren uporządkowany; starodrzew zachowany.

□ OBIEKTY REZYDENCJONALNE – PAŁACE I DWORY

Pałac (willa) z kaplicą w Poddębicach – uznawany za najpiękniejszy obiekt renesansowy na obszarze dawnego województwa sieradzkiego, zlokalizowany jest w południowej części miasta w otoczeniu parku krajobrazowego. Powstał w latach 1610-1617 z fundacji wojewody rawskiego Zygmunta Grudzińskiego. Przed pałacem znajduje się renesansowa brama wjazdowa, składająca się z trzech wolnostojących łuków przelotowych. Sam budynek jest piętrowy i częściowo podpiwniczony, jest również zaopatrzony w wysokie użytkowe poddasze.

Zdjęcia nr 17, 18. Pałac (willa) z kaplicą w Poddębicach

Pałac wzniesiono go na planie litery T, łącząc dwa elementy prostokątne. Do narożnika płd.-zach. w 1832 r. dostawiono parterową kaplicę, a w przeciwnym znajduje się ośmioboczna w górze, a kwadratowa w dole wieża, połączona z budynkiem przez klatkę schodową. Dwuspadowe dachy urozmaica cebulasta wieżyczka nad kaplicą oraz ośmioboczna kopuła nad wieżą.

Najciekawszym elementem architektonicznym pałacu są dwukondygnacyjne arkadowe krużganki filarowe, wbudowane w południową elewację budynku. Uwagę zwraca również odkryta loggia o sklepieniu krzyżowym z pseudożebrowaniem, zdobiona wytłaczanymi perłami i jajownikami oraz maszkaronami w zwornikach. W arkadach loggi widoczne są półkolumny i tralkowe balustrady z piaskowca. Na południowej ścianie znajdują się interesujące fragmenty dekoracji o motywach figuralnych. Wnętrze pałacu ma układ amfiteatralny. Stan zachowania zabytku określany jest jako dobry. Otaczający pałac park, założony w ostatniej ćwierci XIX w. według mody angielskiej, w którym po przegranej bitwie pod Dąlikowem (10 października 1863 r.) powieszono ujętych powstańców, może się poszczycić pomnikowymi okazami drzew. Na jego skraju znajduje się kamień upamiętniający setną rocznicę osiedlenia się Marii Konopnickiej w pobliskim Bronowie z fragmentem jej wiersza pt. „Na kamieniu polnym”. Pod głazem ułożono garść ziemi z Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie, gdzie poetka została pochowana. W tym miejscu rozpoczyna się szlak turystyczny noszący jej imię, wiodący do Bronowa. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

W pałacu na I piętrze mieści się Poddębicki Dom Kultury i Sportu. Okalający pałac zabytkowy park zajmuje powierzchnię blisko 5 ha. Wyposażony w elementy małej architektury pozwalającymi odbierać otoczenie za pomocą różnych zmysłów m. in. poprzez: dotyk, węch, słuch, wzrok i równowagę – pełni rolę Ogrodu Zmysłów. Na obrzeżach Ogrodu znajduje się dawny kościół ewangelicki, w którym po niedawnej rewitalizacji mieści się Teatr Integracji i Pijalnia Wód Termalnych.

Dwór w zespole dworsko-folwarcznym w Golicach – dwór wzniesiony zapewne w końcu XIX w. Założenie obronne położone na pld. od pałacu zostało zniszczone w końcu XIII lub pocz. XIV w. Wieś wówczas należała do Bogusława i Bolesty z rodu Jastrzębców lub Sulimczyków. Później należała do Golickich, w latach 80. XIX w. – do Zacherta. W latach 1923-1939 do rodziny Wehr. Po II wojnie światowej majątek został upaństwowiony i rozparcelowany; dwór i park przeszedł w ręce Wydziału Oświaty PRN w Poddębicach; we dworze mieściła się szkoła i mieszkania nauczycieli – do lat 80. XX w. Od 2007 r. dwór i park pozostają w prywatnych rękach i zostały zrewitalizowane.

Zdjęcie nr 19. Dwór w zespole dworsko-folwarcznym w Golicach

Jest to budynek murowany, tynkowany, podpiwniczony, o rozczłonkowanej bryle, zróżnicowanej w wysokości: od frontu dwukondygnacyjny ryzalit w układzie szczytowym, nakryty dwuspadowo, korpus jednokondygnacyjny ze ścianką kolankową, nakryty dachem czterospadowym, przecięty członem poprzecznym, dwukondygnacyjnym, ryzalitowo wysuniętym z bocznych elewacji korpusu, nakrytym dwuspadowo. Dachy kryte blachą. Przed wejściem pñ. i wsch. – tarasy i schody, w elewacji zach. parterowa dobudówka. Detal wypracowany w tynku: gzyms cokołowy, pilastry ujmujące osie okienne, gzymsy parapetowe i nadokienne, prostokątne płyciny ścianki kolankowej, wyładowany gzyms wieńczący na trójkątnych konsolkach. Otwory okienne zróżnicowane w proporcjach, stolarka nawiązująca do oryginalnej: dwudzielna, czteropodziałowa z dwudzielnym nadświetleniem prostokątnym i półokrągłym oraz snycersko opracowanym słupkiem; w piwnicach i ścianie kolankowej – dwudzielna. Drzwi dwuskrzydłowe, z półkolistym nadświetlem. Zachowany w bardzo dobrym stanie. Przy dworze zabytkowy park.

Dwór w zespole dworsko-parkowym w Górze Bałdrzychowskiej – pochodzi z pocz. XX w. Jest to parterowy budynek na rzucie prostokąta, nakryty czterospadowym dachem krytym papą. Na osi elewacji frontowej wydane, dwukondygnacyjne skrzydło, nakryte niskim, dwuspadowym dachem. W elewacji bocznej – jednokondygnacyjna dobudówka, nakryta dwuspadowym dachem osłoniętym od frontu wysokim, kotarowym szczytem rozczłonkowanym lizenami ujmującymi arkadową blendę. Ściany murowane, tynkowane. Otwory okien i drzwi prostokątne. Stolarka okien oryginalna ościeżnicowa polska, dwudzielna, ośmiopodziałowa. W skrzydle okna trójdzielne. Drzwi jednoskrzydłowe z nadświetlem, stolarka współczesna. Budynek w bardzo złym stanie technicznym, zachowana historyczna bryła budynku, kompozycja elewacji i detal architektoniczny. W zespole także zabytkowy park dworski.

Zdjęcie nr 20. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Górze Bałdrzychowskiej

Dwór w Tumusinie – zlokalizowany w południowej części wsi leżącej na szlaku napoleońskim, pochodzi z początku XIX w. Towarzyszy mu współczesny lamus i nowsze zabudowania gospodarcze. Drewniany dwór parterowy z wysokim, ale nieużytkowym poddaszem, wzniesiono na planie wydłużonego prostokąta, na murowanych fundamentach w konstrukcji zrębowej. Od zewnątrz dodatkowo umocowano szalowanie pionowe, od wewnątrz ściany pokryte są tynkiem. Drewniane stropy pierwotnie kryła strzecha, obecnie eternit na dwuspadowym, dachu. U wejścia znajduje się murowany ganek z czterema kolumnami, zwieńczony trójkątnym szczytem. Wnętrze ma układ dwutraktowy amfiladowy. Wyposażenie dworku drewniane. Zabytek jest w złym stanie zachowania, stanowi własność prywatną. Dworowi towarzyszy murowany lamus z tego samego okresu. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Zdjęcie nr 21. Dwór w Tumusinie

□PARKI

Na terenie Gminy Poddębice znajdują się zabytkowe parki, które stanowią niezbędny czynnik kształtujący atrakcyjny wizerunek miasta. W celu ochrony obiektów przyrodniczych o walorach historycznych zaleca się działania z zakresu modernizacji, rewitalizacji i konserwacji tych terenów.

Park w Dominikowicach – pochodzi z XIX w., zajmuje powierzchnię ok. 2 ha. Starodrzew rodzimy oraz ciekawsze gatunki obcego pochodzenia reprezentują dekoracyjne jedlice zielone, jodła jednobarwna i kalifornijska, leszczyna turecka i drzewiasta, iglicznica trójcierniowa, jesion pensylwański omszony, świerk pospolity, dąb szypułkowy, wiąz polny odmiana korkowa, lipa drobnolistna oraz klon pospolity. W środkowej części parku rozciąga się duża polana, na której rośnie jedyne drzewo pomnikowe – dąb szypułkowy o obwodzie 335 cm. W parku wyróżnia się szpaler grabowy składający się z ok. 50 interesujących okazów o pierśnicy od 15 do 35 cm. Park nie jest ogólnie dostępny dla ludności, jest własnością prywatną. Obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków. Park zachowany w formie reliktu; zachowany starodrzew; zachowane powiązania z otaczającym krajobrazem; częściowo zatarty układ kompozycyjny i komunikacyjny.

Park dworski w zespole folwarcznym w Górze Baldrzychowskiej – pochodzi z pocz. XX w. Relikt parku o powierzchni 1,5 ha, na trójkątnym, zamkniętym od pld. półowalnie terenie ujętym od wsch. i zach. drogami. Na zach. od zespołu – współczesny zbiornik retencyjny. Park fragmentarycznie otoczony ogrodzeniem z siatki. Na teren zespołu prowadzi dwuskrzydłowa, metalowa brama wjazdowa osadzona na murowanych słupkach i metalowa bramka – pośrodku granicy zach. parku. Droga dojazdowa do dworu wyłana asfaltem. Przy wjeździe zachowana piwnica. Na zach. od dworu wytyczono nową posesję z murowanym budynkiem, ogrodzoną siatką. Teren parku zaniedbany, z kilkoma drogami o nawierzchni ziemnej. Fragmentarycznie zachowany starodrzew: grab, kasztanowiec zwyczajny, lipa, klon jawor.

Park dworski w zespole dworsko-folwarcznym w Golicach – XIX w., rewitalizacja pocz. XXI w. Zajmuje powierzchnię ok. 1,5 ha. Istniejący układ przestrzenny jest czytelny, a zmiany dawnego układu stosunkowo niewielkie. W skład gatunkowy wchodzi gatunki rodzime, takie jak lipa drobnolistna, wiąz szypułkowy oraz dąb szypułkowy. Sporadycznie spotyka się modrzew europejski, brzozę brodawkowata. Niewielka grupa stanowią gatunki od dawna u nas zadomowione, jak grochodrzew, kasztanowiec zwyczajny. Stosunkowo mało jest w parku obcych gatunków drzew (żywotnik zachodni, świerk kłujący, iglicznica trójcierniowa). Na terenie parku znajduje się siedem drzew stanowiących pomniki przyrody. Są to okazałe dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, wiąz szypułkowy i jesion wyniosły. Zarówno drzewa pomnikowe i starodrzew parku wymagają pilnych zabiegów konserwacyjnych. Obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków.

Park dworski w Krępie – powstały w 2 poł. XIX w. Park na powierzchni ok. 4,5 ha, stanowiący własność kilku użytkowników prowadzących w nim różnego rodzaju działalność gospodarczą, co doprowadziło do dewastacji pierwotnego układu, drzewostanu i pozostałości zabudowy. Obecnie nieczytelny jest pierwotny układ i granice parku. Zachowały się dwa stawy (z czterech) i atrakcyjny starodrzew: okazy lipy drobnolistnej, jesionu wyniosłego, dębów, wiązów, grabów, a także gatunków aklimatyzowanych jak choina kanadyjska, sosna wejmutka, sosna czarna, żywotnik czy kasztanowiec żółty. Częściowo zachowany starodrzew; zatarty układ kompozycyjny i komunikacyjny.

Założenie przestrzenne obejmujące park pałacowy z zadrzewieniem wokół zboru ewangelickiego w Poddębicach – XVII w., 4 ćw. XIX w., 2013-2017. Jako jedyny obiekt zabytkowy jest wpisany do rejestru zabytków. Założenie przestrzenne obejmuje otoczenie późnorenasansowego pałacu i zajmuje teren 3,5 ha. Jest to park typu angielskiego założony na terenie starszego zespołu. Zajmuje obszar o nieregularnym kształcie rozlokowany między ul. Mickiewicza a rzeką Ner, nad którą poprowadzono bulwar pieszo-rowerowy. W płd. części parku usytuowany jest pałac, wokół niego – geometrycznie rozplanowane, trawiaste klomby konturowane niskimi żywopłotami. Na płn. od pałacu – plac zabaw i dalej na płn. – „Ogród Zmysłów”: teren z zielenią wysoką, z licznymi instalacjami, jak, m.in. muzyczne gniazda, zapachowe siedziska, echostudnie, kolorowe fontanny, parawany akustyczne, wiszące mostki, megakalejdoskop oraz mur sensualny i interaktywny.

W płn.-wsch. narożu, wśród drzew – kościół ewangelicko-augsburski, obecnie Pijalnia Wód Termalnych, dostępny przez budynek bramny w płn. części ogrodzenia. Cały teren ogrodzony parkanem z metalowych prętów; prowadzi tu kilka bram; przed pałacem znajduje się renesansowa brama z dwiema bramkami.

Rewitalizację zespołu parkowego oraz nabrzeża rzeki Ner wykonała Skanska w latach 2013-2017. W ramach prac powstały nowe nawierzchnie, instalacje nawadniania, oświetlenia, kilka tysięcy nasadzeń drzew i krzewów oraz plac zabaw. Firma odpowiadała także za renowację renesansowej bramy wiodącej do parku.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

□ KULTURA LUDOWA ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ[#]

Ziemia Łęczycka leży „w pasie nizin środkowej Polski, jedynie w części południowej na niewielkim skrawku Wyżyny Łódzkiej. Pośrodku tych terenów wznosi się Góra św. Małgorzaty. Granice tego obszaru w dużej części w sposób naturalny wyznaczały rzeki. Ner tworzył ją od południa, a zasięg występowania stroju ograniczał się do jego prawego brzegu i biegł na linii Stryków – Zgierz. Ta sama rzeka wyznaczała także zachodnie pogranicze. Natomiast od północy, choć niezbyt precyzyjnie, linię graniczną tworzyła Bzura (strój tradycyjny używany był także we wsiach leżących szerokim pasem wzdłuż jej lewego brzegu), sięgając po Kłodawę i Krośnice, a wschodnie rubieże stanowiły tereny po obu stronach rzeki Moszczenicy. Za centrum tego regionu uważa się Łęczycę i Ozorków.

Łęczycki strój ludowy

Na kulturę ludową, stopień jej zachowania ma wpływ historia danego regionu. Pochodną zaś dawnego, sięgającego pierwszych Piastów osadnictwa, kiedy to okolice Łęczycy pełniły ważną rolę administracyjno-gospodarczą, była struktura własności ziemskiej, mianowicie królewskiej, kościelnej i szlacheckiej, a wśród majątków ziemskich dobra szlacheckie stanowiły około 80%. Wieś łęczycka była dość zamożna, a powstające na południu Łęczyckiego w XIX w., zwłaszcza w drugiej jego połowie wielkie zakłady przemysłowe

likwidowały problem jej przeludnienia. Kontakt mieszkańców z łódzkim i podłódzkimi ośrodkami przemysłowymi przyczyniał się do zaniku tradycyjnego stroju ludowego.

Łęczycki strój kobiecy z końca XIX i początku XX w. w swej podstawowej odświeżonej wersji składał się z czepka, chustek, koszuli, wełniaka, zapaski do pasa i do odziewu, kaftana, chust na ramiona, biżuterii i obuwia. Szyte z samodziałowej pasiastej wełny, z przewagą koloru czerwonego suknie kobiece nazywano *wełniakami*. Wełniak uzupełniały zapaski, zwykle samodziałowe, wełniane. Były dwa rodzaje zapasek, przy czym różnica pomiędzy *zapaskami do pasa* a *zapaskami do odziewu* wynikała z ich funkcji – te ostatnie pełniły rolę okrycia wierzchniego, zarzucanego w chłodne dni bądź to na ramiona, bądź na głowę. I jako takie były większe od zapasek do pasa oraz wszyte w szerszy pasek.

W chłodniejsze dni oprócz zapasek do odziewu kobiety nosiły chusty oraz kaftany. W zależności od kroju kobiece kaftany dzieliły się na *wcinaki* oraz *okrągłaki*, podczas gdy *kaftany proste* nosili mężczyźni. Kaftany kobiece w *Słowniczku wyrazów gwarowych*. Warto zwrócić uwagę na obie nazwy, poświadczając one bowiem tendencję do skrótu jako utworzone sufiksem *-ak* w wyniku uniwersalizacji wyrażen *kaftan wcięty*, *kaftan okrągły*.

W Łęczyckiem było wiele rodzajów chust. Spośród nich warto wymienić duże ciepłe chusty, jak *baranówki* czy *chusty francuskie* (też *tureckie*) czy nieco mniejsze *szalinówki* i *chustki kamletowe* (też *kamelowe*). Zwykle chusty były wzorzyste, przykładowo *szalinówka* miała duże kolorowe kwiaty wzdłuż boków, a *chusta francuska* – motywy wzorowane na orientalnych. Jednak typowa dla tych terenów *chusta kamelowa* jest jednobarwna. Jest to chusta biała lub czarna, ręcznie robiona szydełkiem z wełny najczęściej wielbłądziej, składająca się z kwadratowego płata dzianiny („stołu”) wykończonego wzdłuż wszystkich boków koronką szydełkową i robioną na widełkach.

Strój męski, wykazujący większą tendencję do zaniku niż strój kobiecy, w wersji odświeżonej noszonej pod koniec XIX w. składał się z nakrycia głowy, koszuli, chustki, kamizelki (*lejbika*), kaftana (*spencerka*), spodni, *sukmany*, pasa i obuwia.

Dawne *spencery*, *sukmany* i *portki* były szyte z samodziału wełnianego, najczęściej jednobarwnego – zwykle czarnego, granatowego lub zielonego. Mogły być ponadto w innym kolorze (np. naturalnym bądź siwym) lub w prążki najczęściej na czerwonym tle – jak *spencer*, a także w wąskie lub szerokie paski (czarne, czerwone, niebieskie, zielone w różnych odcieniach) najczęściej na zielonym tle – jak *portki z fartuszkami*; tylko długie sukmany były zwykle jednobarwne. Krótsze od nich, sięgające poniżej pasa spencerki miały natomiast bardziej różnorodny krój i wykończenie. Mogły być bez kołnierza (najstarsze), mieć kołnierz stojący (najczęściej) lub wykładany. Po bokach miały też zwykle wpuszczane kieszenie, zapinane bądź to na czarne, białe, czerwone czy srebrne guziki, bądź to na drewniane kołeczki.

Między sobą różniły się też zakładane na koszulę kamizelki (czyli *lejbiki*), jedyny element odzieży zwierzchniej w ciepłe dni. Były albo z kołnierzem – czy to stojącym, czy to leżącym, albo gładko wykończone przy szyi, jednorzędowe lub dwurzędowe – z guzikami czarnymi, białymi lub czerwonymi, z kieszonkami w dolnej części, przysłoniętymi klapką, najczęściej ozdobioną czarną tasiemką.

Bardzo zróżnicowane były także nakrycia głowy – od kapeluszy słomianych bądź fabrycznych poprzez czapki *łuśniówki* (też *wścieklice*), czapki futrzane (*krymki* i *kurzojki*) po *kaszkiety* i *rogatywki*.

Twórczość ludowa

Twórczość ludowa w Łęczyckiem jest różnorodna. Artyści ludowi tworzą rzeźby, instrumenty muzyczne, wyroby garncarskie i ceramiczne, plecionki z wikliny i słomy, tkaniny i inne wyroby rękodzielnicze, np. znane w regionie chusta kamelowa, wycinanki, pająki, kwiaty z bibuły i inne ozdoby. Ważnym składnikiem twórczości ludowej były pieśni, legendy i opowieści ludowe, dawniej przekazywane z pokolenia na pokolenie.

Legenda#

Najbardziej znaną legendą ziemi łęczyckiej jest legenda o Borucie. Boruta wywodzi się z dawnych, przedchrześcijańskich demonów leśnych, a imię swe bierze od boru. Dziś jest najbardziej znanym diabłem polskim, ale imię jego kojarzone bywa zawsze z Łęczycą. Miasto od dawien dawna położone wśród podmokłych łąk i niedostępnych bagien, często osnuwały mgły i opary. Wśród nich Łęczycanie widywali różnego rodzaju nieziemskiej istoty jak strzygi, zmory, południce i widma. Postacią pojawiającą się jednak najczęściej był diabeł Boruta. Czart ten, niesłychanie sprytny i przebiegły, potrafi w zależności od działalności, miejsca i sytuacji, w której przyszło mu działać – przybierać różne postaci. Jako „szlachcic” w kontuszu

i z szablą przy boku spaceruje po zamkowym dziedzińcu. W postaci „sowy” pilnuje lochów w zamku i skarbów w nich zgromadzonych. Jako ptak z ogromnymi skrzydłami widywany bywa na podłęczyckich łąkach, a ludzie mówią wtedy o nim: „błotny”. Jako Boruta „topielec”, przyjmuje kształt wielkiej ryby z rogami i pojawia się w wodach Bzury. Boruta „czarny z ogonem” i widłami krąży w pobliżu romańskiej kolegiaty w Tumie. W tumanie kurzu na polnych drogach tańczy Boruta „wietny”, zaś Borta „bartnik” podkrada pszczelarzom miód z uli. Boruta „młynarz” mieli mąkę w opuszczonym młynie, zaś Boruta „koń” galopuje nocami po polach.

Wyobrażenie legendarnej postaci Diabła Boruty jest często wykorzystywana w lokalnym rzemiośle – w rzeźbie.

Obrzędowość ludowa

W regionie łęczyckim stosunkowo najlepiej przetrwały spośród obrzędów dorocznych – wiosenne i letnie, spośród rodzinnych – wesele. Jest podzielone na kolejne etapy uroczystości, takie jak: zaręczyny, posługi weselne młodzieży, zapraszanie gości (czwartkowe i niedzielne), ogrywanie, ubieranie i przeprowadzanie panny młodej do domu weselnego, błogosławieństwo i pożegnanie, przed progiem rodzinnym, zachowanie przy stołach biesiadnych, ceremonie z grochem, ceremonie „kołaczowe”, zbieranie na czepek, oczepiny, zdawiny i wywoziny. Poszczególne etapy uroczystości są nie tylko omówione, ale również ilustrowane tekstami piosenek, które im towarzyszą.

Dawne zwyczaje zanikają bądź ewoluują, np. zwyczaj wywozin już w 2 poł. XIX w. i na początku XX w. miał charakter zabawowy. Już wówczas dla żartu przebierano się za dziadów bądź za Cyganów, a do wozu, którym przez całą wieś jechali państwo młodzi z muzykantami, przywiązywano krowę, cielę lub psa. Był to symboliczny posąg panny młodej nawiązujący do dawnych przenosin, w czasie których przewożono jej wiano do domu męża.

W regionie łęczyckim przetrwały także obrzędy wiosenne i letnie. Dotąd zachowują się zwłaszcza niektóre tradycyjne zwyczaje wielkanocne i okołowielkanocne. Spośród zwyczajów wielkanocnych i poprzedzających Wielkanoc przetrwał zwyczaj święcenia w Niedzielę Palmową *palmy*, którą najczęściej przygotowuje się z *kotków*, czyli kwitnących gałązek wierzby. Z palmą związane są dwa przesady: po pierwsze po powrocie z kościoła każdy domownik powinien zjeść „jedną kotkę”, po drugie – nie można poświęconej palmy wyrzucić, dlatego po przyniesieniu nowej starą palmę się pali. W sobotę przed Wielkanocą przygotowowało i przygotowuje się *święconkę*, czyli koszyczek, do którego wkłada się podstawowe pokarmy, w tym malowane jajka, i który zanoszą do kościoła, by ksiądz je poświęcił. Często – zarówno w Łęczyckiem, jak i Sieradzkim – dziś stosuje się już tylko najprostsze sposoby ozdabiania jajek, gotując je po prostu w wodzie z łupinkami cebuli (stają się wówczas jasnobraze) oraz w wodzie z zerwanym żytem (uzyskują zielony kolor).

□ KULTURA i TURYSTYKA

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie Gminy Poddębice jest realizowana głównie przez Poddębicki Dom Kultury i Sportu oraz Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną im. Ziemowita Skibińskiego w Poddębicach. Działalność kulturowa promowana jest także przez liczne organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury i edukacji. Poddębicki Dom Kultury i Sportu realizuje działania w zakresie edukacji kulturalnej, wychowania przez sztukę, promocji gminy oraz upowszechniania działań kulturalnych. Tworzy warunki do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, gromadzi oraz udostępnia dobra kultury. Aktywnie dąży do zaspokojenia podstawowych potrzeb w dostępie do rozrywki, aktywnego spędzania czasu wolnego, rozwijania własnych zainteresowań. Aktywizuje mieszkańców różnych grup wiekowych poprzez udział w organizowanych akcjach czy w ramach stałej oferty rekreacyjnej. Poddębicki Dom Kultury i Sportu prowadzi zajęcia w ramach nauki gry na instrumentach, zajęć tanecznych, nauki śpiewu, zajęć teatralnych oraz zajęcia grupy mażorettek. Organizuje zajęcia edukacyjne, animacyjne, taneczno-ruchowe.

Z kolei działalność Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Poddębicach skupia się głównie na promowaniu i upowszechnianiu czytelnictwa na terenie gminy. Biblioteka cyklicznie prowadzi zajęcia dla grup przedszkolnych i szkolnych, tzw. lekcje biblioteczne. Aktywnie włącza się w akcje czytelnicze ogólnopolskie, organizuje konkursy literackie, plastyczne i czytelnicze. Jest inicjatorem wydarzeń edukacyjnych, poprzez przygotowywanie wystaw i organizację spotkań czytelniczych. Każdego roku organizuje kiermasz książki, prowadzi kurs komputerowy dla seniorów. W swoich usługach świadczy „Książkę na telefon” oraz udostępnia zbiory poprzez katalog on-line.

W gminie działają także Koła Gospodyń Wiejskich:

- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Lipnicy „LIPNICZANIE”,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Starym Pudłowie „PUDŁOWIANKI”,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Górze Bałdrzychowskiej „GÓRZANKI”,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Dzierżaniu,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich Dominikowice,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich „Złote Łany” w Pudłótku,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich Bukowianie,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich „ZAGÓRZYCANKI”,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Bałdrzychowie,
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich w Niemysłowie.

Na terenie gminy wyznaczonych jest kilka szlaków turystycznych: rowerowe, pieszy i konny. Sieć szlaków turystycznych łączy najatrakcyjniejsze krajoznawczo miejsca, z uwzględnieniem bazy gastronomicznej i noclegowej. Szlaki turystyczne na terenie gminy to:

- ☐ szlak pieszy im. Marii Konopnickiej Poddębice-Bronów;
- ☐ szlak rowerowy „Do Gorących Źródeł” (31 km);
- ☐ szlak rowerowy „Po Ziemi Poddębickiej” (37,6 km);
- ☐ szlak konny im. Mjr Henryka Dobrzyńskiego „Hubala”.

Niewątpliwie dużą atrakcją i wizytówką gminy jest Centrum Wodolecznictwa i Rekreacji z wykorzystaniem wód geotermalnych. Woda wydobywana jest z utworów piaskowcowych kredy dolnej otworem wiertniczym Poddębice GT-2 z głębokości 2101 m. Temperatura wody mierzona na powierzchni wynosi 71°C, natomiast całkowita jej mineralizacja to 423 mg/l. Poddębicka woda termalna ma charakter wody wodorowęglanowo-sodowo-wapniowej, hipertermalnej. W kompleksie geotermalnym powstała część kryta z basenem rekreacyjnym, brodzikiem dla dzieci, basenem schładzającym oraz wanny z hydromasażem. W części zewnętrznej znajduje się basen wypływowy połączony z basenem wewnętrznym, basen pływakowo-rekreacyjny, dziecięcy i basen ścian wodnych.

Dodatkowo w dawnym kościele ewangelicko-augsburskim powstała Pijalnia Wód Termalnych – Teatr Integracji, która działa od 2014 r. Z dobrodziejstw poddębickiej wody termalnej korzystać może każdy, bez względu na wiek. Picie jej poprawia samopoczucie, obniża stres.

Na terenie gminy działa także zoo w Borysewie. Ogród Zoologiczny Zoo Borysew powstał w 2008 r. – to niezwykle miejsce w centralnej Polsce, gdzie na 25 hektarach żyje ok. 500 zwierząt reprezentujących 90 gatunków z 5 kontynentów.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Poddębice nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Poddębice znajduje się 12 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1), w tym 2 stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Poddębice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WSPISU	
1	Bałdrzychów	kościół parafialny pw. św. Idziego	Bałdrzychów 12	700/192/A	2.10.1967 r.	
2	Kałów	dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Kałów, dz. nr 247/2, 249	708/204/A	6.10.1967 r.	
3	Kałów	kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa	Kałów, dz. nr 249	707/203/A	6.10.1967 r.	
4	Niemysłów	kaplica Aniołów Stróżów przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła	Niemysłów, dz. nr 210	709/208/A	6.10.1967 r.	
5	Poddębice	dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Pl. Kościuszki 1	710/227/A	10.12.1967 r.	
6	Poddębice	kościół parafialny pw. św. Katarzyny	Pl. Kościuszki 1	101/226/A	10.12.1967 r.	
7	Poddębice	pałac (willa) z kaplicą	ul. Mickiewicza 9	102/228/A	10.10.1967 r	
8	Poddębice	założenie przestrzenne obejmujące park pałacowy z zadrzewieniem wokół zboru ewangelickiego	ul. Mickiewicza 7-9	366/A	30.12.1990 r	
9	Tumusin	dwór	Tumusin 12	99/216/A	12.10.1967 r	
10	Tumusin	lamus	Tumusin 12	712/217/A	12.10.1967 r	
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE						
LP.	MIEJSCOWOŚĆ AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI NA OBSZARZE	TYP STANOWISKA	CHRONOLOGIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WSPISU
11	Busina–Kolonias AZP 64-46	1/100	grodzisko ślad osadnictwa	średniowiecze XVII-XVIII	198/A	10.10.1969 r.
12	Golice AZP 63-47	1/75	dwór na kopcu	średniowiecze (XIII w.)	200/A	10.10.1969 r

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Poddębice znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa łódzkiego (Tabela nr 2). Stanowią one głównie wyposażenie kościołów. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Łodzi.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w Gminie Poddębice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU	IŁOŚĆ POZYCJI
1	Bałdrzychów	elementy wyposażenia kościoła	B/79/1-7/	25.10.1973 r.	7
2	Borzewisko	elementy wyposażenia kaplicy	B/56/1	25.10.1973 r.	1
3	Kałów	elementy wyposażenia kościoła	B/243/42/1-75	21.11.1973 r.	75
4	Kałów	rzeźba w kapliczce	B/244/43/1	21.11.1973 r.	1
5	Namysłów	elementy wyposażenia kościoła	B/169/1-26/ B/201	23.11.1973r. 16.05.2013 r.	26 1
6	Niewiesz	elementy wyposażenia kościoła	B/247/67/1-5/	23.11.1973 r.	5
7	Poddębice	elementy wyposażenia kościoła	B/168/1-26/	24.11.1973 r.	26

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Poddębice jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Dla obszaru miasta Poddębice sporządzono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej w Poddębicach nr XXIV/158/04 z dnia 28 grudnia 2004 r. Ustala on zasady ochrony krajobrazu, przyrody oraz zabytków nieruchomych i parku. W planie tym ustalono ochronę uznanych pomników przyrody, ochronę konserwatorską parku wraz z jego rozplanowaniem i drzewostanem oraz zakaz zabudowy doliny rzeki Ner. Krajobraz chroniony ma być także przez kształtowanie zabudowy wzdłuż doliny oraz dzięki stworzeniu obszaru chronionego obejmującego dolinę Neru.

Plan nakłada obowiązek akceptacji wojewódzkiego konserwatora zabytków dla wszelkich działań mogących zagrozić walorom środowiska przyrodniczego na obszarze parku. Chronione są również drzewa przydrożne oraz starodrzew na cmentarzu parafialnym. Dodatkowo, na obszarach ochrony konserwatorskiej, wprowadzono zakaz budowy masztów telefonii komórkowej.

Plan wyznacza również cztery strefy:

- „A” – ścisłej ochrony zabytków architektonicznych i ich obszarów,
- „B” – ochrony konserwatorskiej historycznej struktury przestrzennej miasta,
- „E” – ochrony konserwatorskiej ekspozycji przestrzennej miasta,
- „OW” – obserwacji archeologicznej.

W granicach strefy „A” znajdują się: pałac i zespół pałacowo-parkowy oraz kościół parafialny pw. św. Katarzyny wraz z dzwonnica i działką kościelną. W strefie tej nakłada się również obowiązek uzyskania zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na działania inwestycyjne, dotyczące obiektów architektonicznych, ewentualne dopuszczenie obiektów małej architektury, dojazdów wewnętrznych i dojść pieszych. Ponadto należy nadzorować te prace na każdym z etapów. Starodrzew podlega ochronie, a ewentualne wycinki możliwe są jedynie za zgodą wojewódzkiego konserwatora zabytków. Urządzenie parku możliwe jest tylko w oparciu o projekt zagospodarowania obejmujący całe założenie. W strefie „A” nie wolno umieszczać tablic reklamowych ani ustawiać tymczasowych obiektów usługowo-handlowych. Zakazane jest również stosowanie ogrodzeń z betonowych prefabrykatów. Ogrodzenia muszą posiadać projekt zatwierdzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków i mogą być postawione po uzyskaniu pozwolenia na budowę.

W strefie „B” znalazła się najstarsza część układu urbanistycznego wraz z Placem Kościuszki, kościołem i pałacem oraz zabudową mieszkalną typową dla małego miasta. Nakłada się w niej obowiązek zachowania rozmieszczenia zabudowy, jej gabarytów oraz linii. Elewacje mają nawiązywać do dawnych podziałów, a działki nie mogą być dzielone. Nowe budynki nie mogą mieć więcej niż 3 kondygnacji, a ich wysokość nie może przekraczać 11 m (licząc do kalenicy). Istnieje tutaj obowiązek dostosowania nowej architektury do kompozycji urbanistycznej. Kalenice muszą być poprowadzone równolegle do granic przestrzeni publicznej. Dachy płaskie i stropodachy nie mogą znajdować się od strony publicznej przestrzeni. Nie można również zabudowywać istniejących bram i przejść. Należy stosować w budynkach naturalne materiały i kolory. Zakazuje się wykorzystywania tworzyw sztucznych i blach lakierowanych. Reklamy nie mogą mieć wymiaru większego niż A0 i nie mogą zasłaniać elementów architektonicznych. Plan zakłada likwidację elementów dysharmonijnych. Nie można również lokować w tej strefie stacji benzynowych i masztów telefonii komórkowej. Plan zaleca również usunięcie ze strefy „B” ruchu tranzytowego. Zaleca się także ograniczenie lub usunięcie funkcji parkingowej. Poza tym nakłada się obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych wyprzedzających działalność budowlaną i inwestycyjną. Projekty budowlane muszą zostać uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę. Nie można prowadzić na terenie strefy działalności uciążliwej.

W strefie „E” znalazła się część doliny Neru, od pałacu do kościoła, wraz z zabudową pomiędzy nimi. W związku z tym po prawej stronie doliny zakazuje się lokalizacji kubaturowych obiektów oraz zalesiania, wprowadzania zwartej roślinności wysokiej i budowy betonowych ogrodzeń. W całej strefie „E” nie można lokalizować naziemnej i napowietrznej linii infrastruktury technicznej oraz masztów telefonii komórkowej. Reklamy umieszczane w tej strefie nie mogą mieć powierzchni większej niż 2 m². W zasięgu strefy „OW” (strefa obserwacji archeologicznej) należy uzgodnić z konserwatorem wszelkie prace ziemne prowadzone poniżej warstwy ornej tj. poniżej 30 cm. Zmiana użytkowania terenu i działania inwestycyjne mogą być prowadzone po przeprowadzeniu na koszt inwestora badań archeologicznych.

Plan ustala obowiązek ochrony cmentarzy: żydowskiego, ewangelicko-augsburskiego i rzymskokatolickiego. Na terenach tych nekropoli należy zachować mogiły i nagrobki o charakterze zabytkowym, szczególnie powstałe przed 1950 r. Historyczny układ przestrzenny cmentarzy nie może być przekształcany. Ochronie podlega także starodrzew. Odnośnie ogrodzeń, to zakazuje się stosowania betonowych, natomiast nowe powinny nawiązywać do już istniejących. Plan nakłada obowiązek zachowania istniejących ogrodzeń cmentarnych. W § 38 plan zakłada likwidację dysharmonijnego elementu na Placu Kościuszki, jakim jest dom handlowy. Zakłada się, że inwestycję tą zrealizuje się w ciągu 10 lat. Dziś można powiedzieć, że warunek ten nie został spełniony. W tym samym paragrafie dla młyna przy ul. Przejazd określa się zakaz rozbudowy części produkcyjnej. Ewentualna rozbudowa lub ingerencja w elewacje wymagają zgody wojewódzkiego

konserwatora zabytków. W przypadku rozbiórki należy wykonać inwentaryzację architektoniczną. Adaptację lub zachowanie obecnej funkcji młyna przy ul. Młynarskiej dopuszcza się w planie. Modernizacje, remonty czy rozbudowy głównego budynku uzależnione są od pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego przyjęta uchwałą Rady Miejskiej w Poddębicach nr z dnia 10 sierpnia 2015 r. dla terenów obejmujących dolinę rzeki Ner (jednostka planistyczna D, tereny oznaczone symbolami WS i R) określa zasady ochrony stanowisk archeologicznych znajdujących się na tym terenie oraz ochronę panoramy miasta. Dopuszcza się lokalizację inwestycji celu publicznego, jeśli nie będzie zakłócała widoku na miasto. Nakazuje się również cięcia pielęgnacyjne drzewostanu w celu otwarcia widoku na Poddębice, jak również zakaz tworzenia zwartych nasadzeń zieleni i budowania obiektów mogących zakłócić widok. Ponadto na obszarze objętym planem znajduje się stanowisko archeologiczne, a cały obszar objęty Planem jest w granicach strefy ochrony archeologicznej. W związku z tym w wypadku prowadzenia na tym terenie inwestycji konieczne są badania archeologiczne.

Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Poddębice znajduje się na stronie https://mapa.inspire-hub.pl/#/gmina_poddebice.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Poddębice została założona w 2017 r., przyjęta Zarządzeniem Nr 83/2017 Burmistrza Poddębic z dnia 11 maja 2017 r. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji, co zostało przyjęte Zarządzeniem Nr 111/2024 Burmistrza Poddębic z dnia 28 sierpnia 2024 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Poddębice. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i 2 (stanowiska archeologiczne).

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka. Baza danych AZP stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych: kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, badań powierzchniowych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególnie problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżnić można ich różne rodzaje: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych. One też zwykle są przedmiotem zainteresowania zarówno turystów, jak i geografów turystyki oraz służb konserwatorskich. Zabytki archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, po odpowiednim zabezpieczeniu i przygotowaniu, mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Na terenie Gminy Poddębice zlokalizowanych jest 479 stanowisk archeologicznych. Zostały one zewidencjonowane w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) na jedenastu obszarach AZP (62-46, 62-47, 63-45, 63-46, 63-47, 64-45, 64-46, 64-47, 64-48, 65-46, 65-47). W granicach gminy znajdują się jeszcze skraje dwóch kolejnych obszarów (62-45, 63-48), jednakże w miejscach tych nie stwierdzono stanowisk archeologicznych.

W podanej wyżej liczbie stanowisk (479) mieści się 9 nieruchomych zabytków archeologicznych, przypisanych na etapie badań AZP do miejscowości leżących na terenie Gminy Dalików. Stanowiska te zlokalizowane są de facto w obrębie granic Gminy Poddębice, które włączono do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Poddębice. Wspomniane nieruchome zabytki archeologiczne oznaczone zostały jako: Budki 1 (AZP 64-47/15), Fułki 1 (AZP 64-48/105), Wilczyca 4 (AZP 64-48/117), Wilczyca 6 (AZP 64-48/119),

Złotniki 5 (AZP 64-48/34), Złotniki 9 (AZP 64-48/38), Złotniki 10 (AZP 64-48/39), Złotniki 13 (AZP 64-48/42), Złotniki 14 (AZP 64-48/43).

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie Gminy Poddębice datuje się na starszą epokę kamienia (paleolit – stan. 2 w Jankowicach – AZP 63-46/66). Poza tym zarejestrowano pozostałości osadnictwa z neolitu i epoki brązu. Jednakże intensyfikacja procesów osadniczych, związana z ludnością kultur łużyckiej i pomorskiej, przypadła na epokę żelaza (okresy halsztacki i lateński). Z kolei na okres wpływów rzymskich datowany jest rozwój osadnictwa ludności kultury przeworskiej. Licznie reprezentowane są także stanowiska archeologiczne datowane na okresy historyczne (średniowiecze, okres nowożytny).

Wśród omawianych stanowisk z terenu Gminy Poddębice tylko 2 stanowiska archeologiczne wpisano do rejestru zabytków. Jedno z nich położone jest w miejscowości Busina–Kolonja (stan. 1, AZP 64–46/100, wpis do rej. zab. z dnia 10.10.1969 r., nr 198/A), w pobliżu załomu rzeki Ner. Jest to grodzisko średniowieczne o pięknie zachowanej formie. W miejscu tym zewidencjonowano także ślad osadnictwa datowany na XVII–XVIII w. Drugi nieruchomy zabytek archeologiczny zlokalizowany jest w Golicach (stan. 1, AZP 63–47/75, wpis do rej. zab z dnia 10.10.1969 r., nr 200/A). Wydatowane na średniowiecze (XIII w.) stanowisko określone zostało jako dwór na kopcu.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postać nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie

zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Poddębice.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY PODDĘBICE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
□ miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; □ uchwała dająca możliwość udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków niestanowiących własności Gminy Poddębice; □ zachowany historyczny układ urbanistyczny miasta Poddębice; □ unikatowe obiekty zabytkowe – kościoły, obiekty rezydencjonalne, w tym wyróżniający się Pałac (willa)	□ stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; □ niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczone na ochronę zabytków; □ stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; □ degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; □ niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, szlaków, oznakowań); □ brak infrastruktury drogowej – chodników, parkingów, niewystarczająca liczba ścieżek rowerowych, oświetlenia.

z kaplicą w Poddebicach; ☐ zabytkowe tereny zielone – parki; ☐ aktywna działalność Poddebickiego Domu Kultury i Sportu oraz Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną im. Ziemowita Skibińskiego w Poddebicach; ☐ oznakowane szlaki turystyczne; ☐ wody termalne wykorzystywane w Centrum Wodolecznictwa i Rekreacji oraz Pijalni Wód Termalnych – Teatr Integracji; ☐ opracowana i zaktualizowana gminna ewidencja zabytków.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
☐ wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; ☐ malowniczy krajobraz, czyste jeziora oraz sprzyjająca rozwojowi turystyki i rekreacji; ☐ występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; ☐ dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalną; ☐ modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; ☐ opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; ☐ uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; ☐ wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; ☐ rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; ☐ kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; ☐ systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; ☐ rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; ☐ wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; ☐ możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; ☐ wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	☐ brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; ☐ pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; ☐ sezonowość turystyki; ☐ bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; ☐ spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; ☐ zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; ☐ działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; ☐ samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; ☐ niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; ☐ odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; ☐ degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Poddębice. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 4), które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Poddębice na lata 2017-2020. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy.

PRIORYTET II: Świadome kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego poprzez promocję, badanie i dokumentowanie dziedzictwa.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Poddębice

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej w Poddębicach.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność	Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w obszarze historycznego układu urbanistycznego miasta.	Czy określono zasady, ich zakres, czy dotyczą pojedynczych obiektów czy są jednakowe dla całego obszaru,

zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.		jak poinformowano właścicieli obiektów o tych zasadach.
	Iluminacja najcenniejszych zabytków.	Jakie obiekty podświetlono, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Planowane zadania w zakresie zabytków: 1. Przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkowym krucyfiksie z ołtarza bocznego pw. Męki Pańskiej z kościoła pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie. Na ten cel Gmina Poddebice planuje udzielić dotację w wysokości 25 000,00 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie. 2. Kałów, kościół pw. św. Mikołaja Bpa i św. Stanisława Bpa (XVIII w.): fumigacja budynku kościoła wraz z wyposażeniem – kwota promesy 147 000,00 zł, wartość całego zadania 150 000,00 zł; 3. Remont elewacji kościoła pw. św. Katarzyny w Poddebicach – kwota promesy 850 000,00 zł, wartość całego zadania 868 000,00 zł; 4. Remont elewacji kościoła pw. św. Katarzyny w Poddebicach (etap II) – kwota promesy 392 000,00 zł, wartość całego zadania 400 000,00 zł.	Zakres działań, wartość poniesionych wydatków, dotacji
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków i cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków niestanowiących własności Gminy Poddebice.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyjaznych dotacji, na ile obiektów
	PRIORYTET II: Świadome kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego poprzez promocję, badanie i dokumentowanie dziedzictwa.	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI

Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy we ścisłej współpracy z Poddębickim Domem Kultury i Sportu oraz Miejską i Gminną Biblioteką Publiczną im. Ziemowita Skibińskiego w Poddębicach.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, taki jak w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie
	Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności: utworzenie szlaków oraz ścieżek tematycznych – kapliczki przydrożne, remizy strażackie, zabytkowe cmentarze.	
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

☐ **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

– wpis do rejestru zabytków,

- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

☐ **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

☐ **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Poddębice),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

☐ **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Poddębice dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

☐ **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Poddębice,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników

wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

□ **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

□ **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art.77. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,

- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

□ **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi** – Wojewódzki Konserwator Zabytków w Łodzi działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz mając na uwadze przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Łódzkiego, pozostających w dyspozycji Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:

- do dnia 28 lutego – na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- do dnia 30 czerwca – na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

□ **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego – regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy

zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego określa uchwała nr XIX/358/11 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 20 grudnia 2011 r., dotycząca zabytków nieruchomych, ruchomych lub archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego, znajdujących się na stałe w granicach administracyjnych i posiadających duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego. Termin składania wniosków wyznaczony w ogłoszeniu o konkursie podanym do publicznej wiadomości (co najmniej trzydziestodniowy).

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatu Poddębickiego – przyznawane są zgodnie z podjętą Uchwałą Nr VI/38/19 Rady Powiatu w Poddębicach z dnia 21 marca 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Zarząd Powiatu w Poddębicach rozpatruje wszystkie wnioski łącznie i przedkłada Radzie Powiatu propozycję przyznania dotacji do dnia 30 czerwca danego roku.

□ Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Poddębice – przyznawane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr LXVIII/487/23 Rady Miejskiej W Poddębicach z dnia 18 kwietnia 2023 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków niestanowiących własności Gminy Poddębice. Łączna wysokość dotacji na prace lub roboty udzielonych z budżetu Gminy oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych nie może przekroczyć wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Wniosek o udzielenie dotacji należy złożyć w terminach: w roku 2023 – do 30 czerwca 2023 r., a w latach następnych – do 30 września roku poprzedzającego przeprowadzenie prac, na które dotacja ma być udzielona.

Właściwy Referat Urzędu Miejskiego w Poddębicach, po sprawdzeniu pod względem formalnym złożonego wniosku, dokonuje, na podstawie informacji ujętych we wniosku oraz dołączonych do niego dokumentów, wstępnej kwalifikacji wydatków, które zostaną poniesione przez wnioskodawcę na prace lub roboty mogące być przedmiotem dotacji, a także sporządza opinię dotyczącą zasadności przyznania dotacji, w oparciu o którą Burmistrz Poddębic przedkłada Radzie Miejskiej w Poddębicach projekt uchwały w sprawie przyznania dotacji. Dotacja będzie udzielana mocą odrębnej uchwały podejmowanej przez Radę Miejską w Poddębicach.

W latach 2021-2023 Gmina Poddębice przyznała dotacje na zabytki w wysokości 180 000,00 zł (Tabela nr 5).

w 2024 r. Gmina Poddębice planuje przeznaczyć dotację w wysokości 25 000,00 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie. Zakres prac – przewidziane jest przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkowym krucyfiksie z ołtarza bocznego pw. Męki Pańskiej z kościoła pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie.

Tabela nr 5. Wykaz przyznanych dotacji na zabytki w latach 2021-2023

ROK	PODMIOT ZAKRES DOTACJI	WYSOKOŚĆ DOTACJI
2021	Parafia Rzymskokatolicka św. Katarzyny w Poddębicach, ul. Kilińskiego 4, 99-200 Poddębice Dotacja na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym kościoła św. Katarzyny w Poddębicach w zakresie konserwacji technicznej i estetycznej dolnego poziomu ołtarza wraz z uszakami, kolumnami oraz tabernakulum, w ramach zadania „Poddębice, kościół pw. św. Katarzyny (XVII w.) kontynuacja pełnej konserwacji technicznej i estetycznej ołtarza głównego – V etap”.	40.000 zł

2022	Parafia Rzymskokatolicka św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie, Kałów 10, 99-200 Poddębice Dotacja na wykonanie prac konserwatorskich przy zabytkowych rzeźbach Archanioł Gabriel i Archanioł Rafał z belki tęczowej kościoła pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie.	20.000 zł
	Parafia Rzymskokatolicka św. Katarzyny w Poddębicach, ul. Kilińskiego 4, 99-200 Poddębice Dotacja na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy ołtarzu bocznym pw. Serca Jezusa 1913 r. w kościele św. Katarzyny w Poddębicach, w zakresie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej elementów ołtarza: rzeźb oraz zwieńczenia, w ramach zadania „Poddębice, kościół pw. św. Katarzyny (XVII w.) ołtarz boczny pw. Serca Jezusa 1913 r.”	50.000 zł

2023	Parafia Rzymskokatolicka św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie, Kałów 10, 99-200 Poddębice Dotacja na przeprowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich przy ołtarzu bocznym pw. św. Stanisława Biskupa z kościoła pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie, w zakresie konserwacji kolumn, uszaków, obrazów oraz rzeźb ze zwieńczenia, w ramach zadania „Kałów, kościół pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa (XVIII w.).	20.000 zł
	Parafia Rzymskokatolicka św. Katarzyny w Poddębicach, ul. Kilińskiego 4, 99-200 Poddębice Dotacja na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy ołtarzu bocznym pw. Serca Jezusa 1913 r. w kościele św. Katarzyny w Poddębicach, w zakresie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej elementów ołtarza: mensy, tabernakulum oraz uszaków, w ramach zadania „Poddębice, kościół pw. św. Katarzyny (XVII w.) ołtarz boczny pw. Serca Jezusa 1913 r.”	50.000 zł

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

☐ Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

☐ Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

☐ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

□ **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu **jest** tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

□ **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, **Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.**

□ **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

□ **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

□ **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

□ Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

□ Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

□ Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

☐ Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

☐ Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków

publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

□ Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Poddębicach
11. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Poddębice na lata 2017-2020
12. Jan Piotr Dekowski, 1962, Ludowe wierzenia Łęczyckie w rzeźbach Wacława Czerwińskiego, „Literatura Ludowa”. R. VI. Sieradzkie i Łęczyckie, s. 26-29.
13. Jan Piotr Dekowski, Zbigniew Hauke, 1981, Folklor Ziemi Łęczyckiej, Warszawa
14. Jadwiga Grodzka, 1962, Źródła twórczości ludowej w Łęczyckiem, „Literatura Ludowa”, R. VI. Sieradzkie i Łęczyckie, s. 30-32
15. Jadwiga Grodzka, 1964, Łęczycka sztuka ludowa, [w:] Ziemia Łęczycka. Szkice o teraźniejszości i przeszłości, Łódź.

16. Jadwiga Grodzka (oprac.), 1960, Legendy łączyckie, Łęczyca
17. Ryszard Rosin (red.), 2001, Łęczyca. Monografia miasta do 1990 roku, Łęczyca 2001
18. <https://poddebice.pl/>
19. <https://xn--parafiapoddbice-j9b.pl/>
20. www.zabytek.pl
21. www.stat.gov.pl/gus
22. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel, rysunków i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Poddębice
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Poddębice
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT
4. Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Poddębice
5. Tabela nr 5. Wykaz przyznanych dotacji na zabytki w latach 2021-2023
6. Rys. nr 1. Granice historycznego układu urbanistycznego miasta Poddębice
7. Rys. nr 2. Granice historycznego układu ruralistycznego wsi Niemysłów
8. Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny w Poddębicach
9. Zdjęcia nr 3, 4. Kaplica grobowa i dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny w Poddębicach
10. Zdjęcia nr 5, 6. Kościół parafialny pw. św. Idziego w Bałdrzychowie
11. Zdjęcie nr 7. Kaplica filialna pw. Matki Bożej Karmiącej w Borkach Lipowskich
12. Zdjęcia nr 8, 9. Kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie
13. Zdjęcie nr 10. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa w Kałowie
14. Zdjęcia nr 11, 12. Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie
15. Zdjęcia nr 13, 14. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie
16. Zdjęcie nr 15. Kaplica Aniołów Stróżów przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archaniola w Niemysławie
17. Zdjęcie nr 16. Zbór ewangelicki, ob. Pijalnia Wód Termalnych w Poddębicach i Teatr Integracji w Poddębicach
18. Zdjęcia nr 17, 18. Pałac (willa) z kaplicą w Poddębicach
19. Zdjęcie nr 19. Dwór w zespole dworsko-folwarcznym w Golicach
20. Zdjęcie nr 20. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Górze Bałdrzychowskiej
21. Zdjęcie nr 21. Dwór w Tumusinie

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Poddębice

WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW				
LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	INFORMACJE O WPISIE DO REJESTRU
1	Bałdrzychów	Cmentarz parafialny z bramą i	Bałdrzychów,	

		ogrodzeniem	dz. nr 159	
2	Bałdrzychów	Plebania w zespole kościoła parafialnego	Bałdrzychów nr 20	
3	Bałdrzychów	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego	Bałdrzychów, dz. nr 232	
4	Bałdrzychów	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Bałdrzychów, dz. nr 232	
5	Bałdrzychów	Kaplica grobowa w zespole kościoła parafialnego	Bałdrzychów, dz. nr 232	
6	Bałdrzychów	Kościół parafialny pw. św. Idziego	Bałdrzychów, dz. nr 232	700 z dnia 2.10.1967 r.
7	Borki Lipkowskie	Kaplica filialna pw. Matki Bożej Karmiącej	Borki Lipkowskie przy nr 13, dz. nr 104	
8	Dominikowice	Park dworski	k. nr 48	
9	Gibaszew	Dom	Gibaszew nr 3	
10	Golice	Dwór	Golice nr 18 (d. nr 2)	
11	Golice	Park dworski	Golice nr 18 (d. nr 2)	
12	Golice	Spichlerz	Golice nr 18	
13	Góra Bałdrzychowska	Dwór	Góra Bałdrzychowska nr 1a	
14	Góra Bałdrzychowska	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	Góra Bałdrzychowska nr 1a	
15	Góra Bałdrzychowska	Pozostałość zespołu folwarcznego	Góra Bałdrzychowska, dz. nr 3	
16	Izabela	Dom	Izabela nr 14	
17	Jabłonka	Dworek, ob. dom	Jabłonka nr 2	
18	Kałów	Cmentarz parafialny	Kałów, dz. nr 138	
19	Kałów	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego	Kałów, dz. nr 249	
20	Kałów	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Kałów, dz. nr 247/2, 249	708 z dnia 6.10.1967 r.
21	Kałów	Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych, ob. pw. św. Mikołaja Biskupa i św. Stanisława Biskupa	Kałów, dz. nr 249	707 z dnia 6.10.1967 r.
22	Kałów	kapliczka św. Floriana	Przed kościołem, dz. nr 247/2	
23	Krępa	Park dworski	Krępa nr 24, 25b, 57, 58	
24	Krępa	Spichlerz, ob. nieużytkowany	Krępa nr 57	
25	Krępa	Dom	Krępa nr 21	
26	Niemysłów	Cmentarz parafialny	Niemysłów, dz. nr 602/1	
27	Niemysłów	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia w zespole kościoła parafialnego	Niemysłów, dz. nr 210	
28	Niemysłów	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Niemysłów, dz. nr 210	
29	Niemysłów	kaplica pw. Anioła Stróża przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archaniola	Niemysłów, dz. nr 210	709 z dnia 6.10.1967 r.
30	Niemysłów	Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola	Niemysłów, dz. nr 210	
31	Niemysłów	Plebania w zespole kościoła parafialnego, ob. budynek nieużytkowany	Niemysłów nr 41	
32	Niemysłów	Historyczne założenie		

		przestrzenne		
33	Niewiesz Kolonia	Cmentarz parafialny	Niewiesz Kolonia, dz. nr 156	
34	Niewiesz Kolonia	Spichlerz, ob. magazyn	Niewiesz Kolonia za nr 47A, dz. nr 103/3	
35	Niewiesz Kolonia	Plebania przy kościele	Niewiesz Kolonia nr 54	
36	Poddębice	Historyczny układ urbanistyczny		
37	Poddębice	Wikariatka, ob. dom	ul. Kilińskiego 3	
38	Poddębice	Plebania w zespole kościoła parafialnego	ul. Kilińskiego 4	
39	Poddębice	Młyn	ul. Kilińskiego 23	
40	Poddębice	Plebania w zespole zboru ewangelickiego, ob. budynek nieużytkowany	ul. Konopnickiej 13-13a	
41	Poddębice	Dom	ul. Łęczycka 5, 5a	
42	Poddębice	Dom	ul. Łęczycka 7	
43	Poddębice	Szkoła	ul. Łęczycka 13-15	
44	Poddębice	Dom	ul. Łódzka 1	
45	Poddębice	Dom	ul. Łódzka 27-27a	
46	Poddębice	Dom	ul. Łódzka 29-29a	
47	Poddębice	Cmentarz ewangelicko-augsburski	ul. Łódzka, dz. nr 79, obręb 8	
48	Poddębice	Cmentarz parafialny	ul. Łódzka, dz. nr 3, obręb 8	
49	Poddębice	Cmentarz żydowski	ul. Łódzka, dz. nr 55, obręb 8	
50	Poddębice	Brama z dzwonnica w zespole zboru ewangelickiego	ul. Mickiewicza 7	
51	Poddębice	Zbór ewangelicki, ob. Pijalnia Wód Termalnych w Poddębicach i Teatr Integracji	ul. Mickiewicza 7	
52	Poddębice	Park (z zadrzewieniem przy kościele ewangelickim)	ul. Mickiewicza 7-9	366 z dnia 30.12.1990 r.
53	Poddębice	Relikt bramy i ogrodzenia w zespole pałacowo-parkowym	ul. Mickiewicza 9	
54	Poddębice	Pałac z kaplicą	ul. Mickiewicza 9	102 z dnia 10.10.1967 r.
55	Poddębice	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia z bramą i ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego	Pl. Kościuszki, dz. nr 5/1, 39	
56	Poddębice	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Pl. Kościuszki, dz. nr 39	710 z dnia 10.12.1967 r.
57	Poddębice	Kaplica grobowa w zespole kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny	Pl. Kościuszki, dz. nr 39	
58	Poddębice	Kościół parafialny pw. św. Katarzyny	Pl. Kościuszki, dz. nr 39	101 z dnia 10.12.1967 r.
59	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 15	
60	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 28	
61	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 29	
62	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 34	
63	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 35	
64	Poddębice	Dom	Pl. Kościuszki 37a-37b	
65	Poddębice	Dom	ul. Parzęczewska 1	
66	Poddębice	Młyn	ul. Przejazd 11	
67	Poddębice	Dom	ul. Sienkiewicza 33	
68	Poddębice	Dom	ul. Sienkiewicza 48	
69	Poddębice	Dom	ul. Targowa 2	

70	Praga	Zespół dworca kolejowego	ul. Stacja Poddębice 1, 2, 3, 4	
71	Sworawa	Szkoła, ob. dom	Sworawa nr 37a	
72	Szarów Księży	Relikt zespołu dworsko- parkowo-folwarcznego	Szarów nr 28-29	
73	Tumusin	Dwór	Tumusin nr 12	99 z dnia 12.10.1967 r.
74	Tumusin	Lamus	Tumusin nr 12	712 z dnia 12.10.1967 r.

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Poddębice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Józefów - Kolonia	62-46	7	25
2	Józefów - Kolonia	62-46	8	26
3	Józefów - Kolonia	62-46	9	27
4	Józefów - Kolonia	62-46	10	28
5	Józefów - Kolonia	62-46	11	29
6	Karnice	62-46	16	23
7	Karnice	62-46	17	24
8	Kobylniki	62-46	1	30
9	Kobylniki	62-46	2	31
10	Kobylniki	62-46	3	32
11	Kobylniki	62-46	4	33
12	Kobylniki	62-46	5	34
13	Kobylniki	62-46	6	35
14	Kobylniki	62-46	7	36
15	Kobylniki	62-46	8	37
16	Kolonia Niewiesz	62-46	3	47
17	Kolonia Niewiesz	62-46	4	48
18	Sempółki	62-46	1	49
19	Sempółki	62-46	2	50
20	Sempółki	62-46	3	51
21	Sempółki	62-46	4	52
22	Sempółki	62-46	5	53
23	Sempółki	62-46	6	54
24	Sempółki	62-46	7	55
25	Sempółki	62-46	8	56
26	Sempółki	62-46	9	57
27	Szarów	62-46	1	38
28	Szarów	62-46	2	39
29	Szarów	62-46	3	40
30	Szarów	62-46	4	41
31	Szarów	62-46	5	42
32	Szarów	62-46	6	43
33	Szarów	62-46	7	44
34	Szarów	62-46	8	45
35	Szarów	62-46	9	46
36	Józefów - Kolonia	62-47	1	17
37	Józefów - Kolonia	62-47	2	19
38	Józefów - Kolonia	62-47	3	20
39	Józefów - Kolonia	62-47	4	21
40	Karnice	62-47	11	2
41	Karnice	62-47	12	24
42	Karnice	62-47	13	25
43	Karnice	62-47	14	22
44	Karnice	62-47	15	23

45	Balin	63-45	3	1
46	Balin	63-45	4	2
47	Balin	63-45	5	3
48	Balin	63-45	6	4
49	Balin	63-45	7	5
50	Balin	63-45	8	6
51	Balin	63-45	9	7
52	Balin	63-45	10	8
53	Balin	63-45	11	9
54	Balin	63-45	12	10
55	Balin	63-45	13	11
56	Balin	63-45	14	12
57	Balin	63-45	15	16
58	Balin	63-45	16	17
59	Balin	63-45	17	18
60	Balin	63-45	18	19
61	Balin	63-45	19	20
62	Balin	63-45	20	21
63	Balin	63-45	21	22
64	Balin	63-45	22	23
65	Balin	63-45	23	25
66	Balin	63-45	24	26
67	Balin	63-45	25	30
68	Balin	63-45	26	31
69	Balin	63-45	27	32
70	Borzewisko	63-45	1	37
71	Borzewisko	63-45	2	53
72	Borzewisko	63-45	3	54
73	Borzewisko	63-45	4	55
74	Borzewisko	63-45	5	56
75	Borzewisko	63-45	6	57
76	Borzewisko	63-45	7	58
77	Borzewisko	63-45	8	75
78	Borzewisko	63-45	9	76
79	Borzewisko	63-45	10	77
80	Borzewisko	63-45	11	78
81	Borzewisko	63-45	12	79
82	Borzewisko	63-45	13	80
83	Dominikowice	63-45	11	24
84	Dominikowice	63-45	15	33
85	Dominikowice	63-45	16	34
86	Dominikowice	63-45	18	36
87	Dominikowice	63-45	19	38
88	Dominikowice	63-45	20	39
89	Dominikowice	63-45	21	40
90	Dominikowice	63-45	27	46
91	Leśnik	63-45	1	94
92	Leśnik	63-45	2	59
93	Leśnik	63-45	3	60
94	Leśnik	63-45	4	61
95	Dominikowice	63-46	5	7
96	Dominikowice	63-46	6	8
97	Dominikowice	63-46	7	64
98	Grocholice	63-46	1	55

99	Grocholice	63-46	2	62
100	Grocholice	63-46	3	63
101	Jankowice	63-46	1	65
102	Jankowice	63-46	2	66
103	Kolonia Niewiesz	63-46	1	60
104	Kolonia Niewiesz	63-46	2	61
105	Krępa	63-46	1	1
106	Krępa	63-46	2	2
107	Krępa	63-46	3	3
108	Krępa	63-46	4	4
109	Krępa	63-46	5	5
110	Krępa	63-46	6	6
111	Ksawercin	63-46	1	9
112	Ksawercin	63-46	2	10
113	Ksawercin	63-46	3	11
114	Ksawercin	63-46	4	14
115	Ksawercin	63-46	5	15
116	Ksawercin	63-46	6	16
117	Ksawercin	63-46	7	17
118	Ksawercin	63-46	8	18
119	Ksawercin	63-46	9	19
120	Ksawercin	63-46	10	20
121	Ksawercin	63-46	11	21
122	Ksawercin	63-46	12	22
123	Ksawercin	63-46	13	23
124	Lipnica	63-46	1	12
125	Lipnica	63-46	2	13
126	Lipnica	63-46	3	24
127	Lipnica	63-46	4	25
128	Lipnica	63-46	5	26
129	Lipnica	63-46	6	27
130	Lipnica	63-46	7	28
131	Lipnica	63-46	8	29
132	Lipnica	63-46	9	30
133	Lipnica	63-46	10	31
134	Lipnica	63-46	11	32
135	Lipnica	63-46	12	33
136	Lipnica	63-46	13	34
137	Lipnica	63-46	14	35
138	Lipnica	63-46	15	49
139	Lipnica	63-46	16	50
140	Lipnica	63-46	17	51
141	Lipnica	63-46	18	52
142	Lipnica	63-46	19	53
143	Lipnica	63-46	02	54
144	Lipnica	63-46	21	56
145	Lipnica	63-46	22	57
146	Niewiesz	63-46	1	46
147	Niewiesz	63-46	2	47
148	Niewiesz	63-46	3	48
149	Niewiesz	63-46	4	58
150	Niewiesz	63-46	5	59
151	Ułany	63-46	1	67
152	Wilczków	63-46	1	36

153	Wilczków	63-46	2	37
154	Wilczków	63-46	3	38
155	Wilczków	63-46	4	39
156	Wilczków	63-46	5	40
157	Wilczków	63-46	6	41
158	Wilczków	63-46	7	42
159	Wilczków	63-46	8	43
160	Wilczków	63-46	9	44
161	Wilczków	63-46	10	45
162	Bliźnia	63-47	1	66
163	Bliźnia	63-47	2	67
164	Chropy	63-47	1	28
165	Chropy	63-47	2	30
166	Chropy	63-47	3	31
167	Chropy	63-47	4	32
168	Chropy	63-47	5	49
169	Chropy	63-47	6	50
170	Chropy	63-47	7	51
171	Chropy	63-47	8	52
172	Chropy	63-47	9	53
173	Chropy	63-47	10	68
174	Chropy	63-47	11	69
175	Golice	63-47	1	75
176	Karnice	63-47	1	33
177	Karnice	63-47	2	34
178	Karnice	63-47	3	35
179	Karnice	63-47	4	36
180	Karnice	63-47	5	37
181	Karnice	63-47	6	38
182	Karnice	63-47	7	39
183	Karnice	63-47	8	40
184	Karnice	63-47	9	46
185	Karnice	63-47	10	47
186	Kolonia Chropy	63-47	1	29
187	Małe	63-47	1	11
188	Małe	63-47	2	12
189	Małe	63-47	3	13
190	Małe	63-47	4	14
191	Małe	63-47	5	15
192	Małe	63-47	6	63
193	Małe	63-47	7	71
194	Małe Brzezinki	63-47	1	64
195	Mrowiczna	63-47	1	58
196	Mrowiczna	63-47	2	59
197	Rodrysin	63-47	1	49
198	Sworawa	63-47	1	16
199	Sworawa	63-47	2	17
200	Sworawa	63-47	3	18
201	Sworawa	63-47	4	19
202	Sworawa	63-47	5	45
203	Sworawa	63-47	6	20
204	Sworawa	63-47	7	21
205	Sworawa	63-47	8	22
206	Sworawa	63-47	9	23

207	Sworawa	63-47	10	24
208	Sworawa	63-47	11	25
209	Sworawa	63-47	12	26
210	Sworawa	63-47	13	65
211	Sworawa	63-47	14	73
212	Tarnowa	63-47	1	60
213	Tarnowa	63-47	2	61
214	Antonina	64-46	1	37
215	Antonina	64-46	2	38
216	Antonina	64-46	3	39
217	Antonina	64-46	4	40
218	Antonina	64-46	5	41
219	Antonina	64-46	6	42
220	Antonina	64-46	7	43
221	Bałdrzychów	64-46	1	103
222	Bałdrzychów	64-46	2	104
223	Bałdrzychów	64-46	3	54
224	Bałdrzychów	64-46	4	105
225	Bałdrzychów	64-46	5	106
226	Bałdrzychów	64-46	6	107
227	Bałdrzychów	64-46	10	108
228	Bałdrzychów	64-46	11	109
229	Bałdrzychów	64-46	12	110
230	Bałdrzychów	64-46	13	111
231	Bałdrzychów	64-46	14	52
232	Bałdrzychów	64-46	15	53
233	Bałdrzychów	64-46	16	55
234	Bałdrzychów	64-46	17	56
235	Bałdrzychów	64-46	18	57
236	Bałdrzychów	64-46	19	58
237	Bałdrzychów	64-46	20	61
238	Bałdrzychów	64-46	21	62
239	Bałdrzychów	64-46	22	63
240	Bałdrzychów	64-46	23	68
241	Bałdrzychów	64-46	24	69
242	Bałdrzychów	64-46	25	70
243	Bałdrzychów	64-46	26	71
244	Bałdrzychów	64-46	27	72
245	Bałdrzychów	64-46	28	73
246	Bałdrzychów	64-46	29	74
247	Bałdrzychów	64-46	30	89
248	Bałdrzychów	64-46	31	90
249	Bałdrzychów	64-46	32	91
250	Bałdrzychów	64-46	33	92
251	Bałdrzychów	64-46	34	93
252	Bałdrzychów	64-46	35	94
253	Bałdrzychów	64-46	36	95
254	Bałdrzychów	64-46	37	98
255	Bałdrzychów	64-46	38	99
256	Borki Lipowskie	64-46	1	64
257	Borki Lipowskie	64-46	2	65
258	Borki Lipowskie	64-46	3	75
259	Borki Lipowskie	64-46	4	76
260	Borki Lipowskie	64-46	5	77

261	Borki Lipowskie	64-46	6	78
262	Borki Lipowskie	64-46	7	79
263	Borki Lipowskie	64-46	8	81
264	Busina - Kolonia	64-46	1	100
265	Busina - Kolonia	64-46	2	66
266	Busina - Kolonia	64-46	3	67
267	Busina - Kolonia	64-46	4	80
268	Busina - Kolonia	64-46	5	96
269	Busina - Kolonia	64-46	6	97
270	Busina - Kolonia	64-46	7	101
271	Busina - Kolonia	64-46	8	102
272	Krępa	64-46	7	1
273	Krępa	64-46	8	2
274	Krępa	64-46	9	3
275	Krępa	64-46	10	4
276	Krępa	64-46	11	5
277	Krępa	64-46	12	6
278	Krępa	64-46	13	7
279	Malenie	64-46	1	288
280	Malenie	64-46	2	29
281	Malenie	64-46	3	30
282	Malenie	64-46	4	31
283	Malenie	64-46	5	35
284	Malenie	64-46	6	44
285	Niemysłów	64-46	1	112
286	Niemysłów	64-46	2	113
287	Niemysłów	64-46	3	114
288	Niemysłów	64-46	4	82
289	Niemysłów	64-46	5	83
290	Niemysłów	64-46	6	84
291	Nowa Wieś	64-46	1	15
292	Nowa Wieś	64-46	2	8
293	Nowa Wieś	64-46	3	9
294	Nowa Wieś	64-46	4	10
295	Nowa Wieś	64-46	5	11
296	Nowa Wieś	64-46	6	12
297	Nowa Wieś	64-46	7	13
298	Nowa Wieś	64-46	8	14
299	Nowa Wieś	64-46	9	16
300	Podgórcze	64-46	1	45
301	Podgórcze	64-46	2	46
302	Podgórcze	64-46	3	47
303	Podgórcze	64-46	4	48
304	Podgórcze	64-46	5	49
305	Podgórcze	64-46	6	50
306	Podgórcze	64-46	7	51
307	Podgórcze	64-46	8	59
308	Podgórcze	64-46	9	60
309	Porczyny	64-46	1	115
310	Porczyny	64-46	2	17
311	Porczyny	64-46	3	18
312	Porczyny	64-46	4	19
313	Porczyny	64-46	5	20
314	Porczyny	64-46	6	21

315	Porczyny	64-46	7	22
316	Porczyny	64-46	8	23
317	Porczyny	64-46	9	24
318	Porczyny	64-46	10	25
319	Porczyny	64-46	11	26
320	Porczyny	64-46	12	27
321	Porczyny	64-46	13	32
322	Porczyny	64-46	14	33
323	Porczyny	64-46	15	34
324	Porczyny	64-46	16	36
325	Bałdrzychów	64-47	7	52
326	Bałdrzychów	64-47	8	53
327	Bałdrzychów	64-47	9	54
328	Borysew	64-47	1	51
329	Borysew	64-47	2	55
330	Borysew	64-47	3	56
331	Borysew	64-47	4	57
332	Budki	64-47	1	15
333	Byczyna	64-47	1	1
334	Byczyna	64-47	2	23
335	Byczyna	64-47	3	24
336	Byczyna	64-47	4	21
337	Ciężków	64-47	1	9
338	Ciężków	64-47	2	13
339	Góra Bałdrzychowska	64-47	1	2
340	Góra Bałdrzychowska	64-47	2	3
341	Góra Bałdrzychowska	64-47	3	37
342	Góra Bałdrzychowska	64-47	4	38
343	Góra Bałdrzychowska	64-47	5	39
344	Góra Bałdrzychowska	64-47	6	40
345	Góra Bałdrzychowska	64-47	7	41
346	Góra Bałdrzychowska	64-47	8	42
347	Góra Bałdrzychowska	64-47	9	43
348	Góra Bałdrzychowska	64-47	10	44
349	Góra Bałdrzychowska	64-47	11	45
350	Góra Bałdrzychowska	64-47	12	46
351	Góra Bałdrzychowska	64-47	13	47
352	Góra Bałdrzychowska	64-47	14	48
353	Józefka	64-47	1	14
354	Kałów	64-47	1	49
355	Kolonia Góra Bałdrzychowska	64-47	1	28
356	Łężki	64-47	1	22
357	Panaszew	64-47	1	12

358	Poddębice	64-47	1	4
359	Poddębice	64-47	2	5
360	Praga	64-47	1	50
361	Rądczyn	64-47	1	16
362	Rądczyn	64-47	2	17
363	Rądczyn	64-47	3	18
364	Rądczyn	64-47	4	19
365	Rądczyn	64-47	5	20
366	Rądczyn	64-47	6	25
367	Rądczyn	64-47	7	26
368	Rądczyn	64-47	8	27
369	Szczyty	64-47	1	10
370	Szczyty	64-47	2	11
371	Wólka	64-47	1	8
372	Zagórzycze	64-47	1	6
373	Zagórzycze	64-47	2	7
374	Zagórzycze	64-47	3	29
375	Zagórzycze	64-47	4	30
376	Zagórzycze	64-47	5	31
377	Zagórzycze	64-47	6	32
378	Zagórzycze	64-47	7	33
379	Zagórzycze	64-47	8	34
380	Zagórzycze	64-47	9	35
381	Zagórzycze	64-47	10	36
382	Panaszew	64-48	2	23
383	Panaszew	64-48	3	24
384	Tumusin	64-48	4	68
385	Tumusin	64-48	5	69
386	Pudłów Nowy	65-46	7	49
387	Pudłów Nowy	65-46	8	43
388	Pudłów Nowy	65-46	9	44
389	Pudłów Nowy	65-46	10	45
390	Pudłówek	65-46	1	37
391	Pudłówek	65-46	2	17
392	Pudłówek	65-46	3	18
393	Pudłówek	65-46	4	19
394	Pudłówek	65-46	5	20
395	Pudłówek	65-46	6	21
396	Pudłówek	65-46	7	22
397	Pudłówek	65-46	8	23
398	Pudłówek	65-46	9	24
399	Pudłówek	65-46	11	30
400	Pudłówek	65-46	12	31
401	Pudłówek	65-46	13	32
402	Pudłówek	65-46	14	33
403	Pudłówek	65-46	15	15
404	Pudłówek	65-46	16	16
405	Pudłówek	65-46	20	48
406	Feliksów	65-47	1	48
407	Góra Bałdrzychowska	65-47	15	3
408	Góra Bałdrzychowska	65-47	16	4
409	Góra Bałdrzychowska	65-47	17	5

410	Góra Bałdrzychowska	65-47	18	6
411	Góra Bałdrzychowska	65-47	19	7
412	Góra Bałdrzychowska	65-47	20	8
413	Góra Bałdrzychowska	65-47	21	9
414	Góra Bałdrzychowska	65-47	22	10
415	Góra Bałdrzychowska	65-47	23	11
416	Góra Bałdrzychowska	65-47	24	12
417	Góra Bałdrzychowska	65-47	25	13
418	Góra Bałdrzychowska	65-47	26	14
419	Góra Bałdrzychowska	65-47	27	15
420	Góra Bałdrzychowska	65-47	28	16
421	Jarugów	65-47	1	51
422	Kałów	65-47	2	37
423	Kałów	65-47	3	38
424	Kałów	65-47	4	39
425	Kałów	65-47	5	40
426	Kałów	65-47	6	41
427	Kałów	65-47	7	92
428	Kałów	65-47	8	93
429	Kałów	65-47	9	94
430	Kałów	65-47	11	96
431	Kałów	65-47	12	97
432	Kałów	65-47	13	98
433	Kałów	65-47	14	99
434	Pudłów Nowy	65-47	1	73
435	Pudłów Nowy	65-47	2	74
436	Pudłów Nowy	65-47	3	75
437	Pudłów Nowy	65-47	4	76
438	Pudłów Nowy	65-47	5	77
439	Pudłów Nowy	65-47	6	78
440	Pudłów Stary	65-47	1	52
441	Pudłów Stary	65-47	2	53
442	Pudłów Stary	65-47	3	54
443	Pudłów Stary	65-47	4	55
444	Pudłów Stary	65-47	5	56
445	Pudłów Stary	65-47	6	57
446	Pudłów Stary	65-47	7	58
447	Pudłów Stary	65-47	8	59
448	Pudłów Stary	65-47	9	60
449	Pudłów Stary	65-47	10	61
450	Pudłów Stary	65-47	11	62
451	Pudłów Stary	65-47	12	63
452	Pudłów Stary	65-47	13	64
453	Pudłów Stary	65-47	14	65
454	Pudłów Stary	65-47	15	66
455	Pudłów Stary	65-47	16	67

456	Pudłówek	65-47	17	70
457	Pudłówek	65-47	18	71
458	Pudłówek	65-47	19	72
459	Pustkowie	65-47	1	17
460	Pustkowie	65-47	2	18
461	Pustkowie	65-47	3	19
462	Pustkowie	65-47	4	20
463	Pustkowie	65-47	5	21
464	Pustkowie	65-47	6	22
465	Pustkowie	65-47	7	23
466	Pustkowie	65-47	8	24
467	Pustkowie	65-47	9	25
468	Pustkowie	65-47	10	26
469	Pustkowie	65-47	11	27
470	Pustkowie	65-47	12	28
471	Pustkowie	65-47	13	29
472	Pustkowie	65-47	14	31
473	Pustkowie	65-47	15	32
474	Pustkowie	65-47	16	33
475	Pustkowie	65-47	17	34
476	Pustkowie	65-47	18	35
477	Pustkowie	65-47	19	101
478	Wólka	65-47	2	30
479	Wólka	65-47	3	36

Uzasadnienie

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym należy do zadań własnych gminy. Jednocześnie na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami, jednostki samorządu terytorialnego mają obowiązek sporządzania na okres 4 lat gminnych programów opieki nad zabytkami.

Celem Programu jest:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Opracowany „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Poddębice na lata 2025-2028” został zaopiniowany pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dniu 09.10.2024 r. pismem nr WUOZ-PP.5120.48.2024.LL.LS.

Wypełniając obowiązek wynikający ze stosownych przepisów uzasadnione jest podjęcie niniejszej uchwały.